

Příloha 1: Jádrové otázky pro interview

Společná otázka: Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

(Poznámka: „Společná otázka“ sloužila spíše k uvedení tématu rozhovoru.)

Se studenty pedagogicky zaměřených oborů

Hodnocení dosavadních zkušeností spojených s terénní výukou

1. Setkali jste se během svého studia na VŠ s nějakou formou terénního vyučování?
2. Setkali jste se s terénní výukou na ZŠ nebo SŠ v pozici žáků?
3. Pokud ano, inspirovaly Vás v něčem tyto zkušenosti do přípravy vlastního vyučování?
4. Domníváte se, že by se mělo terénní výuce věnovat více prostoru i během studia?

Hodnocení pozitiv a negativ terénní výuky

5. V čem vidíte hlavní pozitiva terénní výuky?
6. V čem vidíte hlavní negativa terénní výuky?

Postoje k využívání terénní výuky v budoucí učitelské praxi

7. Chtěli byste ve své praxi využívat terénní výuku a jakým způsobem, jak často?
8. S jakými hlavními cíli byste zařazovali výuku zeměpisu v terénu?
9. Hodláte ve své praxi zařazovat i vícedenní (výjezdová) terénní cvičení? Co by Vás k tomu motivovalo případně od toho odrazovalo?
10. Jaké lokality či typy krajiny byste v rámci terénní výuky chtěli navštěvovat a proč?
11. Uvažovali byste o spolupráci s mimoškolními vzdělávacími institucemi, případně s jakými?

S učiteli zeměpisu

Hodnocení stavu terénní výuky na škole

1. Jaké formy terénního vyučování využíváte a jak často?
2. Jaké lokality či typy krajiny během terénní výuky navštěvujete?
3. Jaké činnosti a aktivity v rámci terénní výuky zařazujete?
4. Využíváte při terénní výuce možnost integrace s jinými předměty?
5. Spolupracujete s nějakými mimoškolními vzdělávacími institucemi na organizaci terénní výuky, případně s jakými?

Hodnocení pozitiv terénní výuky

6. Jaká vnímáte hlavní pozitiva vyučování v terénu oproti vyučování ve školní třídě?
7. Máte zpětnou vazbu k terénní výuce ze strany žáků?

Hodnocení negativ terénní výuky

8. Co naopak vnímáte jako negativa terénního vyučování?
9. Do jaké míry ovlivňují zařazení terénní výuky časové a organizační aspekty?
10. Jak velkou roli sehrávají administrativní požadavky a bezpečnost žáků?

Doplnění

11. Měla by podle Vás být terénní výuka součástí hodin zeměpisu?
12. Jaká doporučení byste dal/a budoucím učitelům v souvislosti s terénní výukou?

Se žáky

Hodnocení stavu terénní výuky na škole

1. Probíhá u vás někdy v rámci hodin zeměpisu výuka v terénu? V jaké podobě a jak často?
2. Může mít terénní výuka vliv váš zájem o zeměpis?

Hodnocení pozitiv terénní výuky

3. V čem vidíte hlavní pozitiva výuky v terénu nebo mimo školu?
4. V čem pro vás může být výuka v terénu zábavnější oproti výuce ve třídě?
5. Vnímáte i nějaké jiné rozdíly oproti vyučování ve třídě kromě změny prostředí?
6. Má terénní výuka vliv na to, kolik si toho zapamatujete?

Hodnocení negativ terénní výuky

7. Jaká jsou z vašeho pohledu negativa terénní výuky?
8. Změnili byste něco na terénní výuce, kterou znáte?

Doplnění

9. Měla by podle Vás být terénní výuka součástí hodin zeměpisu a jak často?
10. Napadnou Vás nějaké lokality nebo instituce, které byste chtěli v rámci terénní výuky navštívit?

S vedením vzdělávacích zařízení

Hodnocení stavu terénní výuky

1. Využívá Vaše škola možnost výuky v terénu a jakými způsoby?
2. Pořádá Vaše škola například projektové dny spojené s výukou v terénu?
3. Spolupracuje Vaše škola s mimoškolními vzdělávacími institucemi?
4. Pracují na Vaší škole učitelé na společné (integrované) organizaci výuky v terénu?

Hodnocení pozitiv terénní výuky

5. Jaká vnímáte hlavní pozitiva vyučování v terénu?

Hodnocení negativ terénní výuky

6. Vnímáte naopak i nějaká negativa terénního vyučování z pohledu vedení školy?
7. Jak velkou roli hraje podle Vás lokalita školy z hlediska realizace terénní výuky?

Doplnění

8. Měla by podle Vás být terénní výuka součástí hodin zeměpisu?
9. Jaká doporučení byste dal budoucím učitelům v souvislosti s terénní výukou?

Příloha 2: Přepisy jednotlivých interview

Základní škola A

Nachází se ve městě s přibližně 15 000 obyvateli v zázemí Prahy.

Učitelka zeměpisu a tělesné výchovy, 2. stupeň, 54 let, 20 let praxe

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Respondentka odpověděla, že si představí především mapy – práci s nimi, mentální mapy.

1. Jaké formy terénního vyučování využíváte a jak často?

Respondentka odpověděla, že například v 6. třídě na základě vycházky v okolí školy vytvářejí se žáky mentální mapy. Další aktivitou, kterou dělají jednou ročně, je branný závod, který probíhá napříč ročníky, během něhož žáci pracují samostatně s mapou, a dochází zde také k propojování s dalšími předměty, například s tělocvikem. Dále respondentka vypověděla, že zařazují také jednodenní exkurze, například do automobilového koncernu Škoda AUTO a. s. v Mladé Boleslavi (v 8. třídě), dále na letiště v Ruzyni, kde využívají programy prohlídek s průvodcem, a pak do obce Temelín kde se nachází jaderná elektrárna a do Štěchovic na prohlídku přečerpávací vodní elektrárny – v posledních dvou zmíněných je exkurze propojena s výukou fyziky. Dále uvedla, že při exkurzi do Temelína navštívili také Písek, ve kterém měli taktéž prohlídku města a viděli zde nejstarší most v Česku. Respondentka uvedla také další příklady terénní výuky od kolegy učitele zeměpisu, který se žáky na druhém stupni jezdí na vícedenní poznávací exkurzi „neznámé lokality“ do Broumova, kde během večerního programu představuje žákům také souhvězdí na obloze, nebo vícedenní exkurzi do Dlouhých Strání (kde se nachází přečerpávací vodní elektrárna). Další aktivitou, kterou dle respondentky se žáky každoročně dělají, je poznávací zájezd do zahraničí pojmenovaný „Hlavní města Evropy“ určený pro žáky vyšších ročníků druhého stupně ZŠ. Uvedla, že tyto zájezdy jsou určené především k procvičení jazykových dovedností, ale také k poznání měst ze zeměpisného hlediska. Vypověděla, že těchto zájezdů bylo zatím absolvováno pět, a to do Paříže, Londýna, Bruselu, Říma a Amsterdamu. Dalším prvkem, který podle ní využívají pro výuku v terénu, je také geopark přímo na zahradě školy. Zde si demonstrují různé typy hornin (místní i ze vzdálenějších lokalit) a také se s nimi učí pracovat v dílně. Zmínila, že je to spíše součástí hodin biologie, ale přesah je i do zeměpisu. V podobném charakteru také se žáky jezdí do oblasti poblíž Nové Paky, kde si žáci hledají typickou horninu pro tuto oblast, kterou pak opracovávají. Nakonec uvedla, že školní pozemek využívají i pro běžnou výuku venku.

2. Jaké činnosti a aktivity v rámci terénní výuky zařazujete?

Odpověď byla zodpovězena v rámci otázky 1.

3. Jaké lokality či typy krajiny během terénní výuky navštěvujete?

Odpověď byla zodpovězena v rámci otázky 1.

4. Využíváte při terénní výuce možnost integrace s jinými předměty?

Odpověď byla zčásti zodpovězena v rámci otázky 1. Respondentka dále uvedla, že v rámci výuky jazyků mají projektové hodiny, ve kterých zahraniční studenti z Univerzity Karlovy přednášejí o své zemi. Tyto hodiny podle ní mohou být inspirací pro výjezdy do zahraničí. Respondentka také vyzdvihla, že na jejich škole funguje i vzájemná spolupráce mezi učiteli zeměpisu.

5. Spolupracujete s nějakými mimoškolními vzdělávacími institucemi na organizaci terénní výuky, případně s jakými?

Respondentka odpověděla, že jejich škola spolupracuje především s městským muzeem, která má jedno z pracovišť v budově školy. Městské muzeum také pomáhalo vytvoření geoparku na pozemku školy. Dále dle její výpovědi ve výuce spolupracují s informačním střediskem města, které v 6. třídě navštěvují a žáci pracují sami s mapou s územním plánem města (hledají si na něm školu a jiné významné budovy ve městě či turistické trasy, které si pak osobně projdou a podobně).

6. Jaká vnímáte hlavní pozitiva vyučování v terénu oproti vyučování ve školní třídě?

Respondentka odpověděla, že to baví i přímo ji, protože se jedná o změnu obvyklého programu. Výhodou podle ní také je, že se ona i žáci dostanou ven z budovy školy, což je už samo o sobě výhodou. Jako další pozitivum shledala to, že se také učivo více propojí s praxí a že si žáci mohou úkoly sami vyzkoušet.

7. Máte zpětnou vazbu k terénní výuce ze strany žáků?

Respondentka odpověděla, že má dojem, že žákům výuka venku vyhovuje, nicméně podrobnější informace nám nejspíš sdělí sami žáci.

8. Co naopak vnímáte jako negativa terénního vyučování?

Respondentka odpověděla, že je to náročné především z organizačního hlediska. Také se domnívá, že je důležité, aby si učitel uměl terénní výuku prosadit. Také je podle ní výhodou, pokud vyučování v terénu příliš nenarušuje ostatní výuku, pak je její realizace a domluva s ostatními učiteli snadnější.

9. Do jaké míry ovlivňují zařazení terénní výuky časové a organizační aspekty?

Respondentka odpověděla, že časové možnosti nevnímá tak problémově: „Časově to určitě jde zařídit.“ Dále uvedla, že jí vyhovují exkurze zařizované přes agenturu, které se postarají o zařízení programu a organizaci. Problémověji vnímá běžné výlety, které si musí sama nebo s pomocí kolegů připravovat a také výlety, které zasahují do víkendů, poněvadž tyto hodiny nejsou zaměstnancům školy propláceny.

10. Jak velkou roli sehrávají administrativní požadavky a bezpečnost žáků?

Respondentka odpověděla, že administrativa výuku celkově i tu v terénu čím dál více omezuje. Vnímá ji jako stále složitější. Uvedla, že během terénní výuky musí být k doзору více učitelů. Také příprava této výuky je podle ní časově náročná. Podotkla, že demotivující může být také špatná vazba od rodičů, kteří se stěžují například na starší autobus, kterým jelo na exkurzi, nicméně ten byl její volbou především s cílem finanční úspory. V tomto směru si však zmínila, že si dlouhodobě všímá skutečnosti, že finance jsou pro rodiče čím dál menší překážkou: když například připravila výlet, který se dostal na celkovou částku 500 Kč, očekávala, že s ním nebudou souhlasit všichni rodiče. K jejímu překvapení však žádní neměli problém tuto sumu investovat: „*Vždy se snažím, aby byly exkurze co nejlevnější a dostupné všem. Ne vždy se mi však podaří ta nejlevnější varianta. Jedna s posledních exkurzí se vyšplhala na částku 500 Kč, což už mi přijde jako hodně. Myslela jsem si, že si to někteří rodiče nebudou moct dovolit. Pro nikoho z nich ale nebyla investice problém, což mě překvapilo.*“

11. Měla by podle Vás být terénní výuka součástí hodin zeměpisu?

Respondentka odpověděla, že určitě ano, už například aktivitou, kdy si ve škole na interaktivní tabuli ukazují bydliště některých spolužáků a následně se tam jdou podívat i ve skutečnosti. Podle ní tím poznávají svoje okolí – místní žáci to, které znají a ve kterém žijí, a dojíždějící žáci poznávají nové prostředí města.

12. Jaká doporučení byste dala budoucím učitelům v souvislosti s terénní výukou?

Respondentka odpověděla, že to musí učitelé především dělat rádi, jinak to nemá smysl. Také by podle ní měli vyrazet do terénu, který znají, ve kterém mají žákům co ukázat. Také mají využívat svých vlastních zájmů, demonstrovat jim to, je samotné baví. Také je podle ní důležité propojení výuky v terénu s tím, co se učí ve škole (aby žáci poznali návaznost, souvislosti).

Ředitel, 56 let, 30 let praxe (vyučuje kapitolu geologie v 8. třídách)

1. Využívá Vaše škola možnost výuky v terénu a jakými způsoby?

Respondent odpověděl, že se snaží terénní výuku co nejvíce využívat. V zeměpisu uvedl jako příklad, že hledají prvky okolí podle azimutu a mapy a snaží se propojit aktivity v terénu s běžným životem. Respondent dále zmínil praktickou seminární práci, ve které žáci zaznamenávají popis trasy, během které také měří teplotu a další veličiny. Do mapy, kterou žáci vytvářejí, si žáci vymýšlejí také vlastní značky. Dále hovořil tom, že v rámci geologie (která je zde sice vyučována jako součást biologie) byli se žáky v okolí Kladna, kde hledali horniny a kameny a pak je opracovávali.

2. Pořádá Vaše škola například projektové dny spojené s výukou v terénu?

Respondent odpověděl, že organizují jednou za rok tzv. branný závod, kde žáci soutěží mezi sebou, s pomocí mapy běží po závodní trase, a prokazují během závodu svoje znalosti i z dalších předmětů.

3. Spolupracuje Vaše škola s nějakými institucemi v souvislosti s výukou v terénu?

Respondent odpověděl, že škola spolupracuje především s městským muzeem. Zmínil, že muzeum pořádá výstavy a programy například v souvislosti s historií města. Dále uvedl, že jejich škola je jednou z celkem čtyř základních škol ve městě a tyto školy vyučují pomocí vzdělávací sítě. Vysvětlil to tak, že učitelé docházejí mezi školami na vzájemné hospitace. Také zmínil, že je snaha ze strany vedení města, aby se společně scházeli učitelé jednotlivých předmětů z místních škol a doplňovali svoji výuku a program. I ve spolupráci v organizování terénní výuky je zde potenciál, zatím ale není podle něj zcela využitý.

4. Pracují na Vaší škole učitelé na společné (integrované) organizaci výuky v terénu?

Respondent odpověděl, že spolupracují často učitelé zeměpisu z různých tříd, také se daří integrace s biologií a geologií. Také se podle něj zeměpis promítá i v dalších exkurzích spojených například s historií a dějepisem nebo fyzikou. Propojování témat během exkurzí napříč předměty je zde podle něj během terénní výuky běžné.

5. Jaká vnímáte hlavní pozitiva vyučování v terénu?

Respondent odpověděl, že je terénní výuce zcela nakloněný, a domnívá se, že škola už dnes nemá být pouze o množství předaných informací žákům. Důležitější jsou podle něj právě praktické dovednosti, které můžou využít i mimo školu: „*Čím více praxe, tím lépe.*“ V tomto pohledu je dle něj terénní výuka ideální, poněvadž si žáci mnoho věcí sami zkusí a ohmatají.

6. Vnímáte naopak i nějaká negativa terénního vyučování z pohledu vedení školy?

Respondent odpověděl, že problémem je omezené množství exkurzí na jednu třídu za rok pro všechny předměty (a to 8–9). Proto je na jejich škole nutností nahlášení exkurzí předem. Výhodou pak podle něj je, když se domluví více učitelů na propojení výuky v terénu (zařazení i dalších předmětů), což se často podaří. Výuka v rámci jedné vyučovací hodiny do toho nepočítá. Negativum také vnímá v tom, že je tam větší problém žáky uhlídat, aby se nikomu nic nestalo a věnovali se všichni tomu, čemu mají. Z pohledu vedení školy dle něj zařazení terénní výuky jinak nikoho neomezuje.

7. Jak velkou roli hraje podle Vás lokalita školy z hlediska realizace terénní výuky?

Respondent odpověděl, že během výuky se snaží využívat záměrně blízké okolí školy a město. I v něm podle něj dá chodit podle map, pracovat s azimutem a využívat územní plán města. Podotkl však, že na vzdálenější místa není problém zajistit dopravu a dorazit tam, kam učitel výuku naplánuje.

8. Měla by podle Vás být terénní výuka součástí hodin zeměpisu?

Respondent odpověděl, že jednoznačně má být součástí. Také je podle něj příhodné propojování s dalšími předměty – na jejich škole je to například s biologií, v rámci ní také s geologií. Tvrdil, že si díky tomu žáci můžou lépe uvědomovat souvislosti. Zmínil, že když se v jiném předmětu než v zeměpisu učí o nějakém prvku, je výhodou, když si ho žáci také najdou na mapě a také, když se tam v rámci exkurze pak i jedou podívat.

Žáci, první skupina: 3 žáci 9. třídy

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Žáci odpověděli, že si představí výjezdy, vzdělávací výlet, exkurzi, praktické vyučování.

1. Probíhá u vás někdy v rámci zeměpisu výuka v terénu? V jaké podobě a jak často?

Žáci odpověděli, že během výuky v terénu navštívili například obec Temelín, Lidice nebo Písek. Uvedli, že terénní výuku zažívají přibližně 4–5 krát do roka. Většinou se podle nich nejedná o čistě zeměpisnou exkurzi. Zmínili, že častěji je výuka propojená s jinými předměty (dějepis, biologie, jazyky a další).

(Podrobnější informace byly obsaženy v interview s učitelkou zeměpisu.)

2. V čem vidíte hlavní pozitiva výuky v terénu?

Žáci odpověděli, že se v rámci terénní výuky mají více praktických aktivit než ve škole, vidí to, o čem se učí, lépe to pochopí a v neposlední řadě je to také baví.

3. Je pro vás terénní výuka v něčem zábavnější než ve školních lavicích?

Žáci odpověděli, že se jim to líbí především z důvodu změny programu oproti běžné výuce ve škole.

4. Ovlivňuje nějak výuka v terénu to, kolik si toho zapamatujete?

Žáci odpověděli, že to samo o sobě tolik vliv nemá, ale záleží na podání učitele nebo odborníka – na tom, jestli je dokáže zaujmout.

5. Všimáte si i nějakých jiných rozdílů během výuky kromě změny prostředí?

Žáci odpověděli, že během terénní výuky panuje uvolněnější atmosféra, pozitivní naladění zúčastněných a vyučující mají vždy příjemný přístup k žákům.

6. Jaká jsou podle vás negativa terénní výuky?

Žáci odpověděli, že se to podle nich nedá dělat tak často. Další negativum je podle nich to, že stihne probrat mnohem méně učiva než ve škole.

7. Změnili byste něco na terénní výuce, se kterou jste se setkali?

Žáci odpověděli, že jsou se stavem a způsobem využívání terénní výuky spokojeni a výrazněji by nic neměnili.

8. Měla by být podle vás terénní výuka součástí hodin zeměpisu? Případně jak často?

Žáci odpověděli, že rozhodně ano. Míru zastoupení specifikovali jako několikrát do roka.

9. Může terénní výuka nějak ovlivnit váš zájem o zeměpis?

Žáci odpověděli, že to může mít pozitivní vliv, ale není to podle nich rozhodujícím faktorem.

10. Napadnou vás nějaké lokality nebo instituce, které byste chtěli v rámci výuky zeměpisu navštívit?

Žáci odpověděli, že by rádi navštívili památky UNESCO a podobné významné lokality. Také zmínili, že rádi využívají okolí školy a prostředí města a zde by chtěli výuku i častěji.

Žáci, druhá skupina: 4 žáci 9. třídy

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Žáci odpověděli, že si představí především poznávací a vzdělávací zájezd.

1. Probíhá u vás někdy v rámci zeměpisu výuka v terénu? V jaké podobě a jak často?

Žáci odpověděli, že v rámci zeměpisu zažívají terénní výuku přibližně 1 – 2 krát ročně. Vzpomněli si například na návštěvu okolí Nové Paky spojené s hledáním kamenů. Podrobněji zmínili také každoročně pořádaný branný závod, do kterého jsou v jeden den zapojeny všechny třídy druhého stupně. Popsali, že během něj musí žáci ovládat práci s mapou a prostorovou orientaci v území, ve kterém probíhá závod. V rámci závodu jsou dle nich prověřovány znalosti z širokého spektra předmětů – počínaje zeměpisem, biologií, chemií, ale také zdravotnou (zahrnující například první pomoc). Celé pojetí i způsob provedení branného závodu žáci hodnotili velmi kladně.

(Podrobnější informace byly obsaženy v rozhovoru s učitelkou zeměpisu.)

2. V čem vidíte hlavní pozitiva výuky v terénu?

Žáci odpověděli, že výhodou je, když mohou sami něco dělat a zapojit se do výuky. Dále také to, že mohou vše názorně vidět a sami si vyzkoušet různé praktické činnosti.

3. Je pro vás terénní výuka v něčem zábavnější než ve školních lavicích?

Žáci odpověděli, že ano, ale faktory nemusí vždy souviset přímo se zeměpisem. Zmínili, že je na tom hodně baví spolupráce a komunikace se spolužáky a celkově zážitky z kurzů. Přiznávají, že někteří se mohou v terénu trochu „ulévat“. Ovlivnit to podle nich může pevnější přístup vedení a zařazení úkolů k vypracování.

4. Ovlivňuje nějak výuka v terénu to, kolik si toho zapamatujete?

Žáci odpověděli, že z návštěvy konkrétních míst si určitě zapamatují hodně (jak to tam vypadalo, co viděli, kdo je prováděl atd.). Zmínili, že si také hodně pamatují i další zážitky – například se spolužáky, s učiteli, kde byli ubytovaní a podobně.

5. Všimáte si i nějakých jiných rozdílů během výuky kromě změny prostředí?

Žáci odpověděli, že na terénní výuku na jejich škole jezdí obvykle více tříd najednou. To vnímají jako velké plus, že se propojuje kolektiv i mezi jednotlivými třídami. Tím je to také ještě více odlišné od výuky ve škole.

6. Jaká jsou podle vás negativa terénní výuky?

Žáci odpověděli, že se může stát, že nedávají všichni pozor. Podotkli, že se někteří baví až příliš mezi sebou nebo se věnují jiným věcem než učivu. Záleží podle nich na typu a náplni výuky, vliv má také její organizace a vedení učitelů – zvládnutí těchto předpokladů je podle nich základem kvalitní terénní výuky.

7. Změnili byste něco na terénní výuce, se kterou jste se setkali?

Žáci odpověděli, že jim někdy připadá terénní výuka až moc jednoduchá. Jako příliš snadné vnímají jak úkoly, které jim jsou zadávány, tak i výklad průvodce nebo učitele: „*Někdy s námi učitelé nebo lektori mluví, jako bychom byly malé děti. Kvůli tomu se pak může stát, že nedávám tolik pozor.*“ Také vypověděli, že by uvítali, kdyby byla terénní výuka doplňkem výuky ve škole v tom smyslu, aby se látka nepřekrývala a dozvídali se tam více nových věcí: „*Nebaví mě to tolik, když během výuky v terénu jen opakujeme to, co jsme se už naučili předtím ve škole. Myslím si, že se to přímo nabízí k tomu, aby to sloužilo jako doplněk výuky ve škole, taková nadstavba.*“ Také zmínili, že by jim nevadilo, kdyby dostávali během výuky v terénu těžší úkoly.

8. Měla by být podle vás terénní výuka součástí hodin zeměpisu? Případně jak často?

Žáci odpověděli, že by určitě měla být, alespoň jedenkrát za půl roku nebo alespoň dvakrát do roka.

9. Může terénní výuka nějak ovlivnit váš zájem o zeměpis?

Žáci odpověděli, že nejspíše může, ale podle nich ne příliš výrazně.

10. Napadnou vás nějaké lokality nebo instituce, které byste chtěli v rámci výuky zeměpisu navštívit?

Žáci odpověděli, že by rádi měli prohlídku přímo areálu jaderné elektrárny Temelín (ta ale podle nich není přístupná osobám mladším 15 let). Rádi by v rámci výuky navštívili podobná méně dostupná místa. Velmi by je lákala prostředí, kam se mimo speciální program nemůžou veřejně dostat.

Základní škola B

Nachází se ve městě s přibližně 5 000 obyvateli v zázemí Prahy.

Učitel zeměpisu, němčiny, informatiky a občanské výchovy, 2. stupeň, 36 let, 12 let praxe

1. Jaké formy terénního vyučování využíváte a jak často?

Respondent odpověděl, že čistě zeměpisná terénní výuka na jejich škole probíhá méně často. Většinou je dle něj na jejich škole terénní výuka kombinovaná – formami problémové nebo projektové výuky, a proto nelze přesně určit, pod jaký předmět výuka spadá. Během ní se tedy dle něj promítá mnoho předmětů a samozřejmě i zeměpis. Tvrdil, že se celkově snaží terénní výuku a praktická cvičení co nejvíce zařazovat. Dále řekl, že na jejich škole funguje tzv. ekotým a školní senát. Ekotým popsal jako spolek žáků napříč ročníky, který má za úkol propojovat třídy a plánovat různé třídní aktivity. Ekotým je dle jeho výpovědi tvořen dvěma žáky z každého třídy, kteří jsou vybíráni a voleni spolužáky, a je mezi nimi bráno jako privilegium být v této pozici: „*Oni si tu pozici v ekotýmu dokonce závidějí. Někdy další rok i záměrně zvolí jiné členy jen proto, aby v dané pozici nebyl ten samý žák tak dlouho. Když ale my učitelé usoudíme, že je daný žák v této funkci opravdu zdatný a jemu taková pozice vyhovuje, tak uděláme i výjimku a sami jmenujeme třetího člena ekotýmu ve třídě.*“ Ekotým dále podle něj například mapoval na výročí republiky památné stromy ve městě. Jinou aktivitou, kterou uvedl bylo, že žáci prováděli dotazníky s lidmi z města, ze kterých vyplynulo, že jim ve městě chybí venkovní workoutové hřiště. Následně tedy žáci jednali s vedením města o možnosti ho zřídit. Uvedl, že město bylo schopné poskytnout finance a žáci měli sami zorganizovat vše ostatní. Požadavek z města byl, aby byl využitý již současný pozemek ve vlastnictví města. Proto museli žáci pracovat s GIS systémy (konkrétně s programem GERP) a hledat místo, kde by šlo hřiště postavit, tedy parcely patřící městu a takové, přes které nevedou žádné podzemní kabely nebo potrubí. Podle respondenta pak žáci také zajistili firmu, která hřiště postavila. Respondent dále zmínil společné oslavy Dne Země na celé škole. Zmínil, že dříve tento program začínal teoretickým seznámením s problematikou, zadáním úkolů a vytvářením prezentací žáky. Poté následovala praktická část, například úklid části obce. Popsal, že nová organizace probíhá trochu pozměněná – tématem Dne Země je nakládání s odpady. Součástí programu je tedy exkurze na skládku, kde mají žáci vidět především problém množství odpadu a jeho likvidace. Výsledkem je tedy to, že se žáci seznámí s tím, proč je důležité neplýtvat. Dále uvedl, že si žáci následně vybírají část města (extravilánu), který uklidí. Během toho také identifikují, o jaký odpad jde, analyzují jej a zakreslují jeho lokalizaci do mapy. Následně dle jeho výpovědi provádějí žáci rozbor problému a navrhují opatření městu (například závory na lesní cesty a podobně). Během této výuky si můžou vše fotit a zaznamenávat a výstupy následně můžou použít do městských novin, do školního časopisu Školák nebo do soutěží. Respondent dále zmínil, že v rámci zeměpisu se ještě venku žáci učí měřit průtoky a další parametry místních potoků, nebo pozorují oblaka a další úkazy na obloze. K pozorování atmosférických jevů často dle jeho výpovědi využívají i jiné události než hodiny zeměpisu, například i cestu do divadla, pokud je příhodné počasí. Vyrážejí pak dříve a během cesty si ukazují typy oblaků, vysvětlují si jejich vznik a

složení. Při jiných výjezdech (třeba do Prahy) využívají takové způsoby dopravy, které protínají přírodovědně zajímavé reliéfy nebo lokality. Žáky během cesty učitel upozorní, aby se na tyto prvky zaměřili a prohlédli si je. Následně se k nim vracejí během kapitol ve výuce, které s nimi souvisejí. Využívání jakýchkoliv cest ve výuce učitel velmi vyzdvihoval, poněvadž se podle něj jedná o maximální úsporu času a prostředků.

2. Jaké činnosti a aktivity v rámci terénní výuky zařazujete?

Otázka byla zodpovězena v rámci otázky 1. Respondent ještě dodal, že žáci se výuky aktivně a prakticky účastní.

3. Jaké lokality či typy krajiny během terénní výuky navštěvujete?

Respondent odpověděl, že výuka probíhá hlavně v okolí školy také kvůli finančním možnostech rodičů. Je sice podle něj mnoho rodičů, co si mohou dovolit i větší finanční investice, ale škola se snaží pro žáky vytvářet jednotné prostředí. Respondent také zmínil, že jako fakultní škola Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy mají zdarma vstupy do muzeí na univerzitě. Toho lze podle něj během výuky hodně využívat. Respondent vzhledem k lokalitě výuky ještě uvedl aktivitu, kterou prováděli v „neznámém městě“, a tím byl Tábor. Popsal to tak, že žáci měli na mapě ohraničený prostor, ve kterém se mohli volně pohybovat a samostatně se tak seznámit s novým městem. K této poznávací exkurzi se pak vrátili během výuky a debatovali o prvcích, které ve městě viděli.

4. Využíváte při terénní výuce možnost integrace s jinými předměty?

Respondent odpověděl, že integrace předmětů je víceméně podstatou terénní výuky na jejich škole, viz otázka 1.

5. Spolupracujete s nějakými mimoškolními vzdělávacími institucemi na organizaci terénní výuky, případně s jakými?

Respondent odpověděl, že spolupracují například s Okrašlovacím spolkem působícím ve městě, dále se skupinou „skautů“ (respondent řekl, že je to jeho vlastní označení této skupiny) a ti pořádají brigády na úklid města a čištění okolí. Respondent ještě uvedl, že využívají spolupráce s muzeem města, které pořádá různé výstavy a akce, kde si mohou žáci i ostatní návštěvníci vyzkoušet třeba rýžování zlata.

6. Jaká vnímáte hlavní pozitiva vyučování v terénu oproti vyučování ve školní třídě?

Respondent odpověděl, že hlavní výhodu shledává v tom, že žáci vidí aplikovatelnost toho, co se učí – vidí, k čemu to je. Podle jeho výpovědi si pak uvědomují, že je v jejich silách něco změnit. Zmínil, že taková výuka není právě jen o kognitivních cílech, ale také o afektivních, takže se během ní tvoří i hodnoty a postoje žáků. Také vnímal jako pozitivum právě integrovanost výuky, tedy to, že se během ní propojují výukové předměty a žáci nevyužívají dovednosti pouze izolovaně.

7. Máte zpětnou vazbu k terénní výuce ze strany žáků?

Respondent odpověděl, že je taková výuka baví. Do jak velké míry záleží podle něj i na konkrétní třídě. Některé třídy mají dle něj produktivnější klima, jiné se zase tolik neúčastní:

„Máme tady třídu, která je ve škole taková problémová – hodně učitelů si na ní stěžuje. Zeměpis ji ale hrozně baví.“

8. Co naopak vnímáte jako negativa terénního vyučování?

Respondent odpověděl, že je především náročná příprava a organizace.

9. Do jaké míry ovlivňují zařazení terénní výuky časové a organizační aspekty?

Respondent odpověděl, že s časem na jejich škole pracují pomocí plánovací tabulky akcí, kterou mají ve sborovně – tam si učitelé zapisují, co a kdy chtějí s žáky podnikat.

10. Jak velkou roli sehrávají administrativní požadavky a bezpečnost žáků?

Respondent odpověděl, že administrativně to zabezpečené být musí, ale není to komplikace. Vyšší nároky jsou podle něj až v případě, když je nějaký projekt podpořen finančně nebo grantem. Uvedl, že pak je nutnost vyřídit mnohem více protokolů a „papírování“ a také mají být viditelné výstupy projektu. V souvislosti s bezpečností respondent řekl, že rodiče o terénní výuce vždy dopředu vědí a musejí s ní souhlasit. V této souvislosti zmínil, že pro většinu rodičů je to bezproblémová záležitost, ale v menšině (především mezi matkami) se naleznou takoví, kteří nechtějí, aby se jejich děti pohybovaly v lese a bojí se, že se tam jejich děti něčím nakazí nebo ušpiní.

11. Jaká doporučení byste dal budoucím učitelům v souvislosti s terénní výukou?

Respondent odpověděl, že by měli budoucí učitelé snažit čerpat inspiraci pro terénní výuku. Měli by se podle něj chodit koukat do škol na příklady praxe, pokud mají příležitost, protože během studia se jim to často nenaskytne.

Učitel zeměpisu, matematiky, přírodovědy, globální výchovy, enviromentální výchovy a informatiky, 60 let, 35 let praxe, 4 roky na současné škole

1. Jaké formy terénního vyučování využíváte a jak často?

Respondent odpověděl, že na jejich škole provádějí v zeměpise například studium topografie okolí školy. Tyto znalosti dle jeho slov pak žáci využívají v praktických úkolech, například když vytvářejí a plánují areály a trasy sportovních závodů. Dále podle něj během výuky navštěvují blízké vodní toky a žáci se vlastnoručně učí měření průtoků a dalších veličin a jsou tedy ve výuce aktivně zapojováni. Respondent dále mluvil o tom, že mnoho aktivit včetně těch terénních provádějí i s mezipředmětovými vazbami. V hodinách biologie údajně zařazují terénní výuku častěji než v zeměpise, ale často se během ní promítají i zeměpisné prvky. Jako příklad dal projekt, kdy žáci mapovali památné stromy ve městě. Jednalo se jak o zakreslování těchto stromů do map (což je lze považovat za zeměpisnou dovednost), ale také měření parametrů stromů – jako byl například obvod kmene, přibližná výška stromu apod., a s těmito údaji žáci prováděli další výpočty, jako třeba určení přibližného objemu kmene (zde využili pro změnu matematické dovednosti). Dále uvedl, že v biologii pravidelně chodí poznávat rostliny a živočichy do města a okolí. Další aktivitou, do které byla zapojena škola, byl respondentem

uveden projekt Světová škola. V rámci něj žáci samostatně mapovali koše a kontejnery na odpad v jejich městě, dále lavičky, chodníky a další vybavení města, ale také oblasti se zvýšeným množstvím psích exkrementů. Nedostatečně vybavené nebo problémové lokality následně žáci zaznamenávali do map a jednali na městském úřadě o možnostech řešení. Zmínil, že jindy v rámci výuky také žáci mapovali oblasti černých skládek v okolí města a natočili o nich video, které rovněž sloužilo jako prostředek komunikace s vedením města. Podotkl také, že nově zkoušenou činností je na škole to, že venku příležitostně vyučují žáci vyššího stupně mladší žáky, především prvňáky. Celkově shrnul, že je zde terénní výuka pořádána převážně během jarních měsíců a v červnu, a výjimkou nebývají ani dobrovolné sobotní akce pro žáky a rodiče, které probíhají formou výletů a jejich účelem je poznávání okolí.

2. Jaké činnosti a aktivity v rámci terénní výuky zařazujete?

Respondent odpověděl, že kromě konkrétních praktických aktivit, které byly zodpovězeny v přechozí otázce, je podstatnou informací ještě to, že na jejich škole hojně využívají problémovou výuku, badatelsky orientovanou výuku a místně zakotvenou výuku. Tyto formy výuky charakterizoval mimo jiné i tím, že během nich dochází k propojování až splývání vyučovaných předmětů. Respondent navíc doplnil, že problémová témata, která tvoří náplň terénní výuky, si vymýšlejí sami žáci.

3. Jaké lokality či typy krajiny během terénní výuky navštěvujete?

Respondent odpověděl, že navštěvují pravidelně například vodní toky a jejich okolí v blízkosti školy. Jako další oblastmi uvedl také lomy – jak nefunkční, tak ty, které jsou stále v provozu, jejichž přítomnost je v okolí zapříčiněna hornickou historií města. Lomy a doly ovšem prý využívají spíše ve výuce geologie. Další oblasti, které respondent zmínil, že během výuky navštěvují, souvisejí s nakládáním s odpady, jmenoval: skládku, sběrný dvůr a čističku odpadních vod. Údajně běžně využívají prostředí města celkově, například jako v již zmíněném projektu Světová škola, ale i mimo něj se často zabývají problémy města. Respondent ještě zmínil, že navštěvují také přírodní chráněné oblasti ve městě a okolí.

4. Využíváte při terénní výuce možnost integrace s jinými předměty?

Respondent odpověděl, že integrovaná výuka je na jejich škole běžnou součástí hodin, zvláště během výuky v terénu. Obvyklé mezipředmětové vazby jsou podle něj mezi zeměpisem, biologií, fyzikou, matematikou, ale také občanskou výchovou, a nedávno zavedenou environmentální výchovou.

5. Spolupracujete s nějakými mimoškolními vzdělávacími institucemi na organizaci terénní výuky, případně s jakými?

Respondent odpověděl, že jsou ve většině aktivit samostatní – takže se na výuce podílejí především zaměstnanci školy a žáci. Přesto respondent zmínil spolupráci s Okrašlovacím spolkem působícím ve městě, který se podílí na rekonstrukci a zlepšování městského prostředí. Poslední organizací, kterou v této souvislosti respondent zmínil, je Česká společnost ornitologická, se kterou teprve jednají na možnostech spolupráce – ta by se promítla především ve výuce biologie.

6. Jaká vnímáte hlavní pozitiva vyučování v terénu oproti vyučování ve školní třídě?

Respondent odpověděl, že se děti dostanou do přírody a do terénu, vidí to, o čem se učí na vlastní oči, mohou si cokoli osahat a celkově vnímají výuky všemi smysly. Dalším respondentem uvedeným pozitivem bylo to, že se žáci učí praktické věci. Zvláštním aspektem, kterého si respondent také všiml je to, že se během terénní výuky aktivně projevují i žáci, kteří jsou ve výuce ve škole spíše pasivní. To vnímá jako velké pozitivum, protože se změnou prostředí přichází často i změna chování takových žáků k lepšímu: *„Jsou žáci, kteří jsou ve škole tiší, nenápadní a příliš se do výuky nezapojují. Ale když jdeme ven, tak najednou jakoby ožijí, jsou aktivní, všeho se účastní a jsou v tom dobří. Kdyby nebyla terénní výuka, nevím, jestli by se u nich ten potenciál někde projevil.“*

7. Máte zpětnou vazbu k terénní výuce ze strany žáků?

Respondent odpověděl, že většina žáků tříd, které vyučuje, chce chodit ven. Nicméně se podle něj ve třídách nacházejí i menšiny žáků, které jsou při terénní výuce naprosto pasivní, ale jejich nezájem o výuku je stejný jako během výuky ve škole. Respondent také zmínil vliv „klimatu třídy“, poněvadž i mezi stejně starými třídami jsou takové, které se do výuky hodně zapojují a takové, které jsou aktivní mnohem méně a je také náročnější je něčím nadchnout. Jako další nespornou výhodu uvedl respondent to, že si takovou výuku opravdu dlouhodobě zapamatují. Doložil to tím, že když potká své bývalé žáky, které učil před mnoha lety, tak mu sami začnou vyprávět vzpomínky na to, kde s ním během výuky byli, co tam dělali a co zažili: *„Někdy se stane, že potkám žáky, které jsem učil třeba před dvaceti lety, v té době byl ještě na předešlé škole, kde jsem učil podobně. A oni mi sami začnou povídat o tom, jak vzpomínají na tu výuku, která tedy probíhala v terénu, a dokážou mi i po tolika letech podrobně popsat, co během ní dělali. Vždy mě to překvapí, ale pozitivně.“*

8. Co naopak vnímáte jako negativa terénního vyučování?

Respondent odpověděl, že je to trochu náročnější na přípravu. Také vnímá jako problematictější zaujmout a zaměstnat žáky, protože když se během takové výuky nezapojují, tak to vede k nekázni. Respondent dále řekl, že časově je to také náročnější, ale protože ho to velmi baví, tak ho to neodrazuje. Také uvedl problém bezpečnosti, která určitě může učitele odrazovat. V této souvislosti zmínil to, že dříve mohl se žáky spát pod stanem i několik dní, ale dnes by to bylo velmi komplikované a ani to už neorganizuje. Dalším negativním aspektem souvisejícím se zdravím žáků je podle něj to, že jsou dnes žáci mnohem méně obratní a mají horší fyzickou, protože se brzy unaví, a připadá mu, že dříve celkově zvládali žáci mnohem více. Jako příklad uvedl to, že před lety s žáky ušel během výletu třeba 10 km i více, ale dnes musí vycházky stále zkracovat a snižovat fyzickou náročnost výuky v terénu.

9. Do jaké míry ovlivňují zařazení terénní výuky časové a organizační aspekty?

Respondent odpověděl, že se uzpůsobení rozvrhů pro výuku v terénu není na jejich škole žádný problém. Ve výuce totiž většinou využívají okolí školy, takže odpadají další problémy související například s dopravou apod.

10. Jak velkou roli sehrávají administrativní požadavky a bezpečnost žáků?

Respondent odpověděl, že administrativa a „papíry“ musí být řádně vyplněny i během výuky v okolí školy trvajících v rámci jedné vyučovací hodiny. Trvá na nich vedení školy a je pro učitele tedy nezbytností je zařídit. Nicméně další problémy s tím podle něj spojeny nejsou, ani ve smyslu jejich obstarání učitelem, ani v případě, když musí žáci přinést souhlasy od rodičů. Výhodou na jejich škole je dle něj velká podpora vedení, které učitele dokonce vede k tomu, aby výuku v terénu ale i další aktivizační formy a metody výuky zařazovali. Podpora probíhá dále tak, že pro učitele zajišťuje vedení různé doplňkové kurzy a školení. Respondent ještě uvedl možný problém v postojích některých rodičů. Mezi nimi jsou prý maminky, které mají nadměrné obavy o zdraví svých potomků. Obávají se údajně toho, že v lese chytí klíště, že se umažou nebo něčím nakazí, a pokud se výuky v terénu účastní, mívají často i nevhodné oblečení. Takové maminky prý často žáky z terénní výuky i omlouvají a nechávají je doma. Tyto jejich postoje se pak podle respondenta promítají i v postojích jejich potomků, kteří pak mají k aktivitám v terénu odpor a nemají zájem se jich účastnit: „*Jsou tady maminky, které když se dozvědí, že bude výuka probíhat venku, řeknou raději svému dítěti, že s ním zůstane doma a pomůže jí třeba s nákupem. Tyto postoje se pak přenáší i na postoje těch dětí. Sami se pak ani účastnit nechtějí. Naštěstí je to ale jen menšina dětí a mezi ostatní žáky se takový postoj moc nerozšiřuje.*“ Poslední problém, o kterém respondent hovořil, je již zmíněné oblečení. Někdy se stane, že nejsou žáci pro terénní výuku dostatečně oblečení nebo mají nevhodnou obuv. Proto bývají na terénní výuku předem upozorňováni, stejně jako na riziko, že se můžou umazat nebo si oblečení zničit. Ojedinele se pak stává, že si rodiče stěžují, že si jejich dítě poničilo drahé oblečení apod.

11. Měla by podle Vás být terénní výuka součástí hodin zeměpisu?

Respondent odpověděl, že rozhodně ano, počínaje tím, že by žáci měli znát svoji obec a okolí. Tuto funkci by podle něj měla čím dál více plnit škola. Zmínil, že si dlouhodobě totiž všímá trendu, že žáci čím dál méně znají město či obec, ve které žijí, dokonce bezprostřední okolí svého bydliště. Respondent se pouze domnívá, co tuto neznalost může způsobovat. Jeho teorií je, že je to způsobeno tím, že se dnes lidé často stěhují. Tím pádem místo nového bydliště znají méně a nevedou k jeho poznání ani vlastní děti. Myslí si, že v tomto směru by měla být úloha školy stále silnější. Je podle něj důležité, aby žáci, ať už potomci starousedlíků nebo nově přistěhovalých, znali svoje okolí a vytvořili si k němu vztah. Vnímá to jako důležité pro obec, tak celkově pro společnost. Přímo ve výuce zeměpisu by při vhodných tématech měla podle něj být zapojena výuka v terénu ideálně i v polovině času.

12. Jaká doporučení byste dal budoucím učitelům v souvislosti s terénní výukou?

Respondent odpověděl, že je důležité, aby dobře znali terén, ve kterém s žáky pracují. Podle něj by si ho měli projít předem a získat k němu vztah, hlavně v případě, když působí na škole v jiné obci, než je jejich bydliště. Také by měli podle něj mít jasné cíle takové výuky, jinak řečeno vědět, jaká bude přidaná hodnota výuky, pokud bude probíhat v terénu. Dodal, že by se pak měli pro takovou výuku materiálově zabezpečit, což znamená, že si postupně nashromáždí a zajistí přístroje na měření (a v biologii například mikroskopy). Zde mají mít trpělivost, protože kvůli financím školy jsou nové pomůcky dostupné postupně.

Žáci, první skupina: 5 žáků 6. A třídy

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Žáci jmenovali pojmy: pobyt venku, hory, půda, výzkum štol, koukat se venku.

1. Probíhá u vás někdy v rámci zeměpisu výuka v terénu? V jaké podobě a jak často?

Žáci odpověděli, že chodili často ven na 1. stupni základní školy. Uvedli, že během terénní výuky si prohlíželi druhy stromů, živočichů i neživou přírodu – kameny apod. Na prvním stupni dle jejich výpovědi chodili ven velmi často, klidně i dvakrát týdně, a dokonce i v zimě.

2. V čem vidíte hlavní pozitiva výuky v terénu?

Žáci odpověděli, že pozitiva jsou především o tom, že můžou být venku, což se jim líbí samo o sobě, také jim vyhovuje, že jsou na čerstvém vzduchu a je to podle nich příjemná změna od výuky ve škole.

3. Je pro vás terénní výuka v něčem zábavnější než ve školních lavicích?

Žáci odpověděli, že je to baví především kvůli změně náplně výuky a prostředí a také tím, že se můžou během takové výuky volně a přirozeně pohybovat.

4. Ovlivňuje nějak výuka v terénu to, kolik si toho zapamatujete?

Žáci odpověděli, že to podle nich má vliv, protože si zapamatují většinu informací lépe a na déle, ale může se stávat, že někteří spolužáci dávají méně pozor. Ještě dodali, že více učiva ale stihnou probrat na hodině ve škole.

5. Všimáte si i nějakých jiných rozdílů během výuky kromě změny prostředí?

Žáci odpověděli, že se během terénní výuky zapojují všichni žáci, což se ve škole nestává tak běžně. Také podotkli, že venku funguje a pracuje většina z nich lépe. Uvedli, že si všimají si také osobnějšího přístupu ze strany učitelů a rovněž mezi sebou navzájem. Ještě dodali, že jim taková výuka připadá klidnější a pohodovější.

6. Jaká jsou podle vás negativa terénní výuky?

Žáci odpověděli, že jim připadá, že se toho naučí o něco méně. Hovořili také o tom, že jim vadí, že je několik málo žáků, kteří nemají o výuku zájem (ani ve škole ani v terénu). V terénu to pak podle nich vypadá tak, že jdou tito žáci mezi posledními a zdržují. Zmínili, že to většina ostatních žáků vadí. Ne všichni tedy podle nich drží během takové výuky krok – nejen fyzicky ale i ve smyslu jejího obsahu. Jako další negativum uvedli i možné úrazy, které se můžou během výuky v terénu stát, ale nejsou pro ně odrazujícím faktorem.

7. Změnili byste něco na terénní výuce, se kterou jste se setkali?

Žáci odpověděli, že by chtěli především prodloužit vycházky a celkově čas, který ve výuce tráví venku. Zmínili, že na druhém stupni, na kterém jsou teď prvním rokem, tráví venku oproti předchozím rokům méně času.

8. Měla by být podle vás terénní výuka součástí hodin zeměpisu? Případně jak často?

Žáci odpověděli, že ano – v zeměpise alespoň jednou do měsíce. Také zdůraznili, že jsou doma dnes děti hodně pasivní – tráví hodně času u televize, počítačů a další techniky. Podle nich nechodí dnes téměř vůbec ven (ani na procházky) a celkově tráví hodně času doma. Uvedli tedy, že forma výuky, kterou na škole mají, se jim líbí právě v tom, že dostanou ven a vytvářejí si k venkovnímu prostředí vztah.

9. Může terénní výuka nějak ovlivnit váš zájem o zeměpis?

Žáci odpověděli, že tím, že si věci, o kterých se učí, ukazují názorně a v reálném prostředí, tak to může pozitivně ovlivnit jejich vztah k zeměpisu.

10. Napadnou vás nějaké lokality nebo instituce, které byste chtěli v rámci výuky zeměpisu navštívit?

Žáci odpověděli, že by uvítaly návštěvu do místních štol, rádi by viděli i třeba zlaté žíly nebo těžbu. Dále uvedli, že by rádi navštívili lokality spojené s vodou – větší řeky nebo jezera. V poslední řadě zmínili zříceniny hradů.

Žáci, druhá skupina: 3 žáci 9. B třídy

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Žáci odpověděli, že si představí výuku venku, pobyt v krajině, přírodu, vítr.

1. Probíhá u vás někdy v rámci zeměpisu výuka v terénu? V jaké podobě a jak často?

Žáci odpověděli, že ve výuce venku měli například práci s buzolou, s mapami. Dále uvedli, že ve velké míře chodí a pracují venku během environmentální výchovy a globální výchovy. Zmínili, že bohatý program na škole mají také v Den Země – během něj mají úkoly související třeba s místní skládkou nebo s ochranou stromů. Také podle nich v současnosti na pozemku školy vytvářejí vlastní geomapu Česka. Ve výuce v terénu dle jejich výpovědi často pracují s pracovními listy. Dodali, že celkově během výuky provádějí vycházky do okolí obce, lesů, parků, na louky a k rybníkům. Konkrétně zmínili, že u vody například pozorují ptactvo.

2. V čem vidíte hlavní pozitiva výuky v terénu?

Žáci odpověděli, že je to více baví a také je to zaujme na delší dobu než ve škole. Také se údajně jim líbí, že se během takové výuky propojují předměty v souvislosti.

3. Je pro vás terénní výuka v něčem zábavnější než ve školních lavicích?

Otázka zodpovězena v rámci otázky 2.

4. Ovlivňuje nějak výuka v terénu to, kolik si toho zapamatujete?

Žáci odpověděli, že si toho určitě zapamatují více na déle, právě i díky práci se souvislostmi.

5. Všimáte si i nějakých jiných rozdílů během výuky kromě změny prostředí?

Žáci odpověděli, že je podle nich důležitá příprava učitele a myslí si, že to pro ně musí být mnohem náročnější než výuka ve škole. Podotkli také, že je podle nich také důležitá důvěra učitele k žákům.

6. Jaká jsou podle vás negativa terénní výuky?

Žáci odpověděli, že během výuky v terénu můžou být „zdivočelí“ a to pak narušuje výuku. Zmínili, že někteří spolužáci takovou výuku zneužívají k tomu, že to trochu „ulejí“. Jiná negativa na terénní výuce nevnímají. Těmto studentům podle jejich výpovědi výuka v terénu nevdá a v jejich třídě je pouze málo spolužáků, kteří o ní nemají zájem. Ti však podle nich neprojevují zájem ani během výuky ve škole.

7. Změnili byste něco na terénní výuce, se kterou jste se setkali?

Žáci odpověděli, že by měla být co nejvíce: „*Čím více, tím lépe.*“ Také by doporučovali uzpůsobit rozvrh a hodiny tak, aby se chodilo ven na delší dobu najednou.

8. Může terénní výuka nějak ovlivnit váš zájem o zeměpis?

Žáci odpověděli, že tím, že vidí smysl toho, co se učí, se vztah k zeměpisu určitě může posilovat.

9. Napadnou vás nějaké lokality nebo instituce, které byste chtěli v rámci výuky zeměpisu navštívit?

Žáci odpověděli, že by byli rádi za možnost výletu na Slovensko. Také by rádi navštívili jeskyně (konkrétně zmínili Koněpruské) a také doly. Uvítali by také výlet do ekocenter nebo na ekofarmu. Zmínili, že by zájem měli také o exkurze do měst. Uvedli, že takto navštívili například Poděbrady. Zdůraznili, že by je velice potěšila podobná návštěva měst, ve kterých by se mohli volně pohybovat v areálu podle hranic zaznačených v mapě.

Žáci, třetí skupina: 5 žáků 7. A třídy

1. Probíhá u vás někdy v rámci zeměpisu výuka v terénu? V jaké podobě a jak často?

Žáci odpověděli, že v rámci hodin zeměpisu na základě vycházek kreslili mapu města. Zmínili, že na škole hodně pracují s mapami. Dále uvedli, že na vycházkách pozorovali oblaka a učili se je rozeznávat. Také se podle nich učí i po cestě během výletů z jiných předmětů a využívají to prostředí, ve kterém cesta probíhá. Zmínili, že absolvovali výlety také v Praze a Táboře. Dodali ještě, že v rámci projektů mapovali vybavení obce – lavičky, odpadkové koše apod.

2. V čem vidíte hlavní pozitiva výuky v terénu?

Žáci odpověděli, že hlavním pozitivem je, že jsou venku a všechno vidí vlastníma očima. Pozitivní jsou podle nich také projekty v oblasti města, takže je podle nich výhodou, že prostředí znají. Dodali, že také získali titul Ekoškola a Světová škola.

3. Je pro vás terénní výuka v něčem zábavnější než ve školních lavicích?

Žáci odpověděli, že výuka venku je celkově pohodová – že se dostanou na čistý vzduch a je to příjemnější než ve škole.

4. Ovlivňuje nějak výuka v terénu to, kolik si toho zapamatujete?

Žáci odpověděli, že je to pro ně zážitek a vnímají výuku více smysly, což se také odráží v zapamatování. Podotkli, že mají rádi, když ve výuce sami něco dělají. To podle nich také zapamatování také zlepšuje.

5. Všímáte si i nějakých jiných rozdílů během výuky kromě změny prostředí?

Žáci odpověděli, že venku je především lepší nálada všech účastníků než ve škole. Také zmínili, že je pobyt venku osvěží. Hovořili o tom, že ve školních třídách musí být často zatažené rolety, aby bylo vidět na projektor, a také bývají zavřená okna. Při výuce, která probíhá venku, se jim tedy líbí, když na ně svítí Slunce, je hodně světla a čistí vzduch.

6. Jaká jsou podle vás negativa terénní výuky?

Žáci odpověděli, že jsou během výuky rozptýlováni i jinými elementy, někdy můžou zlobit, a že také nemusejí všichni dávat pozor. Nevýhodou je podle nich také špína, dlouhé cesty do kopce a když se pokazí počasí.

7. Změnili byste něco na terénní výuce, se kterou jste se setkali?

Žáci odpověděli, že by podle nich měla být klidně častěji. Uvítali by během ní také více pohybu. Zmínili, že by výuka v terénu mohla být součástí více předmětů, mohlo by se jí účastnit více učitelů, protože jim přijde, že i oni mají venku lepší náladu.

8. Měla by být podle vás terénní výuka součástí hodin zeměpisu? Případně jak často?

Žáci odpověděli, že by určitě být měla alespoň jednou za 2 – 3 týdny. Výhodou podle nich je, že si toho hodně ukáží a můžou si to sami vyzkoušet. Jeden žák také zmínil také fakt, že žáci často neznají prostředí okolí školy a svého bydliště a zároveň se neorientují v místních názvech. Podle něj je terénní výuka příhodným prostředkem k získání těchto znalostí: „*Myslím, že hodně žáků nezná ani okolí svého bydliště. Přitom i v něm se toho dá hodně vidět. Navíc neznají místní názvy – když si ve výuce dáme sraz na nějakém místě v obci, často nevědí, kde to je.*“

9. Může terénní výuka nějak ovlivnit váš zájem o zeměpis?

Žáci odpověděli, že když pouze sedí v lavicích, tak toho hodně umí, ale nerozumí významu těchto znalostí: „*Když sedím v lavici, tak toho hodně umím, ale nevím, k čemu to je. Při výuce v terénu to vidím.*“ Propojení s praktickým využitím tedy podle nich vliv má.

10. Napadnou vás nějaké lokality nebo instituce, které byste chtěli v rámci výuky zeměpisu navštívit?

Žáci odpověděli, že jejich výuka probíhá hodně v okolí školy, a proto by občas rádi jeli pro změnu na celodenní výlet někam do vzdálenějších lokalit, konkrétně například do CHKO. Také by se podle nich bylo vhodné navštívit oppida a sousední obce města.

Žáci, čtvrtá skupina: 3 žáci 8. A třídy

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Žáci odpověděli, že si představí práce na zahradě, práci s rostlinami a stromy.

1. Probíhá u vás někdy v rámci zeměpisu výuka v terénu? V jaké podobě a jak často?

Žáci odpověděli, že jako formou prací na zahradě školy – tedy práce s rostlinami a stromy v okolí, ale to podle nich bývá spíše v hodinách biologie. Dále zmínili, že se na jejich škole slaví Den Země, ten podle nich souvisí i se zeměpisem a jejich regionem. Dodali, že jejich učitel jim v souvislosti s terénní výukou během hodin ve škole ukazuje vlastní fotografie z cest a také jim k tomu promítá dokumentární pořady.

2. V čem vidíte hlavní pozitiva výuky v terénu?

Žáci odpověděli, že primární výhoda je, že nejsou ve školní třídě, ale jsou na čerstvém vzduchu, a díky tomu jim to „lépe myslí“. Uvedli, že také poznávají přímo prvky, o kterých se učí, vidí vše naživo a lépe to pochopí. Také zmínili, že mají ve výuce aktivity, které jsou přínosné do života. Podotkli, že to celkově vnímají jako zpestření výuky a je během toho oddychovější atmosféra.

3. Je pro vás terénní výuka v něčem zábavnější než ve školních lavicích?

Žáci odpověděli, že pro většinu žáků taková výuka zábavnější je, ale někteří ji spíše proplouvají a nevezmou si z ní dostatek možných poznatků.

4. Ovlivňuje nějak výuka v terénu to, kolik si toho zapamatujete?

Žáci odpověděli, že si toho více zapamatují kvůli tomu, že je to baví.

5. Všimáte si i nějakých jiných rozdílů během výuky kromě změny prostředí?

Žáci odpověděli, že díky výuce v terénu mohou být více zaujati tématem výuky a také jim připadá, že je učitel ve „svém živlu“. Dodali, že venku také není takový hluk, jako ve škole.

6. Jaká jsou podle vás negativa terénní výuky?

Žáci odpověděli, že to může vézt k tomu, že žáci více zlobí a někteří nemusejí dávat pozor. Také podle nich bývá výuka někdy trochu zmatená, kvůli tomu, že žáci bývají příliš „živí“. Jiná negativa již nevnímali.

7. Změnili byste něco na terénní výuce, se kterou jste se setkali?

Žáci odpověděli, že především to, aby byla častěji, protože je výuka venku podle jejich výpovědi celkově lepší.

8. Měla by být podle vás terénní výuka součástí hodin zeměpisu? Případně jak často?

Žáci odpověděli, že v hodinách zeměpisu by měla být alespoň dvakrát roka, to znamená jednou za poleletí. Někteří by za ideální frekvenci považovali každý měsíc.

9. Může terénní výuka nějak ovlivnit váš zájem o zeměpis?

Žáci se nevyjádřili jednoznačně nebo neměli na tuto otázku názor.

10. Napadnou vás nějaké lokality nebo instituce, které byste chtěli v rámci výuky zeměpisu navštívit?

Žáci odpověděli, že v rámci zeměpisu by rádi navštívili štoly, lesy, historické památky a uvítali by propojení s jinými předměty. Jako konkrétní lokalitu zmínili České Švýcarsko. Do měst je údajně výjezdy tolik nelákají – upřednostnili by přírodu.

Gymnázium A

Nachází se v Praze.

Učitel zeměpisu a tělesné výchovy, 46 let, 11 let praxe na této škole Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Respondent odpověděl, že si představí především výuku, která odpovídá pojmenování „exkurze“.

1. Jaké formy terénního vyučování využíváte a jak často?

Respondent odpověděl, že v rámci čtyřletého gymnázia mají žáci pětidenní zeměpisně-dějepisnou exkurzi v druhém ročníku. Je to dle jeho výpovědi pojato jako poznávání neznámého regionu. V posledních letech takto údajně navštěvují Třebíč. Uvedl, že v rámci tohoto terénního cvičení mají žáci připravené portfolio přibližně deseti úkolů, ze kterých si vybírají tři, které vypracují. Dodal, že v rámci nově otevřeného alternativního vzdělávacího programu na škole (zde nazývané zkráceně ALT) má první ročník také kartografický kurz, během něhož hledají žáci za pomoci souřadnic kešky na území Prahy. Jinak je podle něj v ALT programu zeměpis trochu upozaděný.

2. Jaké činnosti a aktivity v rámci terénní výuky zařazujete?

Respondent odpověděl, že během zeměpisno-dějepisné exkurze vytvářejí žáci například mentální mapy a mají další samostatné úkoly.

Více bylo zodpovězeno v rámci otázky 1.

3. Jaké lokality či typy krajiny během terénní výuky navštěvujete?

Respondent odpověděl, že se jedná o neznámou lokalitu – mikroregion, který žáci poznávají z různých hledisek.

Více bylo zodpovězeno v rámci otázky 1.

4. Využíváte při terénní výuce možnost integrace s jinými předměty?

Respondent odpověděl, že se na exkurzi jedná o propojení s dějepisem. Dále zmínil fakt, že se jim však ve spolupráci s kolegy příliš nedaří, a to ani v propojení s blízkými přírodovědnými předměty, jako je třeba biologie. Je to podle něj pak limitujícím aspektem, poněvadž na jednooborové exkurze není v rámci výuky na gymnáziu téměř žádný prostor.

5. Spolupracujete s nějakými mimoškolními vzdělávacími institucemi na organizaci terénní výuky, případně s jakými?

Respondent odpověděl, že si nevybavuje žádnou instituci, se kterou by pravidelně spolupracovali.

6. Jaká vnímáte hlavní pozitiva vyučování v terénu oproti vyučování ve školní třídě?

Respondent odpověděl, že pozitivní je především prožitek, který si žáci díky takové výuce odnesou. Také se dle jeho výpovědi naučí řešit praktické úkoly a vidí na vlastní oči to, o čem se učí.

7. Máte zpětnou vazbu k terénní výuce ze strany žáků?

Respondent odpověděl, že má terénní exkurze pozitivní zpětnou vazbu ze strany žáků a mají o podobnou výuku zájem: „*V posledních letech jsme nevěděli, jestli vůbec máme terénní exkurzi pořádat, nebo ji máme úplně zrušit. Ptali jsme se na názor i žáků. Právě na jejich podnět jsme ji ve výuce ponechali. Exkurze se jim líbila, a proto by podle nich byla škoda o ní další ročníky připravit.*“

8. Co naopak vnímáte jako negativa terénního vyučování?

Respondent odpověděl, že celková příprava nějaké exkurze a terénního cvičení obnáší hodně práce. Ta podle něj spočívá především v přípravě kvalitního programu, ale také v zařizování ubytování, dopravy apod. Právě přípravnou část vnímal respondent také jako časově náročnou. Dalším problémem, které respondent zmínil, jsou bezpečnostní komplikace, které jsou totiž rizikem nejen pro učitele, ale i celou školu. To může podle něj rozhodně mnohé učitele od výuky v terénu odrazovat.

9. Do jaké míry ovlivňují zařazení terénní výuky časové a organizační aspekty?

Respondent odpověděl, že důležitý je především přístup vedení školy. Pokud by tomu podle něj nebylo vedení školy příliš nakloněno a nevytvářelo učitelé vhodné prostředí pro obměnu výuky (například právě výukou v terénu) je tím učitel zásadně omezen: „*Pokud exkurze neschvaluje vedení školy, má většinou učitel jen dvě možnosti – buď se tomu přizpůsobí nebo odejde na jinou školu. Většinou s tím totiž už nejde moc hnout.*“

Více bylo zodpovězeno v rámci otázky 8.

10. Jak velkou roli sehrávají administrativní požadavky a bezpečnost žáků?

Respondent odpověděl, že administrativa a dokumenty nejsou žádným výrazným problémem. Podle něj ovšem záleží na každé škole – některé mají podle něj náležitosti spojené s výjezdy a terénní výukou jednodušší a pak je to dle jeho názoru téměř minimální odrazující faktor.

11. Měla by podle Vás být terénní výuka součástí hodin zeměpisu?

Respondent odpověděl, že by jí žáci určitě alespoň občas absolvovat měli. Domníval se, že vhodnou frekvencí by to bylo jednou za půl roku. V rámci výuky na gymnáziu je to dle jeho názoru však velmi těžko realizovatelné. Respondent to uvedl spíše jako příklad ideálního stavu.

12. Jaká doporučení byste dal budoucím učitelům v souvislosti s terénní výukou?

Respondent odpověděl, že se nemají budoucí učitelé terénní výuky obávat a určitě to mají zkusit. Dále by jim doporučil, aby využívali ve výuce to, co je baví. Nakonec dodal, že by se měli snažit komunikovat s kolegy a navzájem spolupracovat, pokud to bude alespoň trochu možné.

Zástupce ředitele, 42 let, 15 let praxe (vyučuje zeměpis, tělesnou výchovu)

1. Využívá Vaše škola možnost výuky v terénu a jakými způsoby?

Respondent odpověděl, že terénní aktivity mají žáci alternativního ročníku během výuky kartografie. Další aktivitou, kterou respondent uvedl, je zeměpisno-dějepisná exkurze pořádaná v druhých ročnících. Lokalita, do které je situovaný kurz, se často mění a někdy jezdí ročníky na kurz jednotlivě, jindy naopak všechny dohromady. Organizace této exkurze je tedy podle respondenta proměnlivá.

2. Pořádá Vaše škola například projektové dny spojené s výukou v terénu?

Respondent odpověděl, že na škole pořádají jednou až dvakrát za rok tematické projektové dny, na které jsou zváni do školy odborníci z různých (i přírodovědných) profesí. Nicméně projektové dny, během kterých by se využila i výuka v terénu, obvykle podle něj nepořádají.

3. Spolupracuje Vaše škola s nějakými institucemi v souvislosti s výukou v terénu?

Respondent odpověděl, že na školní projektové dny zvou zaměstnance různých profesí (jako oblíbené mezi žáky uvedl například pracovníky z médií) a během terénní výuky bývají příležitostně zapojeni odborníci podle potřeby. Žádné další pravidelné spolupráce v souvislosti s terénní výukou nevyužívají.

4. Pracují na Vaší škole učitelé na společné (integrované) organizaci výuky v terénu?

Respondent odpověděl, že výuka během zeměpisno-dějepisné exkurze je již z názvu patrná kombinace předmětů zeměpis a dějepis. Ve výuce se tedy promítá i historie a lze říci, že okrajově také biologie a společenské vědy.

5. Jaká vnímáte hlavní pozitiva vyučování v terénu?

Respondent odpověděl, že hlavní výhodou je setkání se s reálným světem a prostředím: „*Praktické zážitky sebelepší výuka ve škole nenahradí.*“

6. Vnímáte naopak i nějaká negativa terénního vyučování z pohledu vedení školy?

Respondent odpověděl, že problémem je především organizační zátěž, která se týká především zúčastněných učitelů. Další komplikací spojenou s terénní výukou jsou dle jeho názoru zdravotní úrazy a udržení kázně, která úzce souvisí s bezpečností. V tomto případě respondent také řekl, že bezpečnostní komplikace nejsou na vrub jen učitelům – vedení školy nese zodpovědnost s nimi. Podle něj je tedy i v zájmu vedení školy hladký průběh exkurzí. Dále hovořil o tom, že v souvislosti s organizací terénní výuky a změnou rozvrhů z pohledu vedení školy nevnímá žádný problém. Je sice dle něj nutné zařídit suplování ve škole a učitelský dozor na exkurzi, ale respondent to považuje za formalitu. Hlavní je dle jeho názoru zájem samotných učitelů o organizaci exkurzí. Uvedl tedy, že pokud vzejde promyšlený nápad ze strany učitele a domluví se i s ostatními pedagogy, vedení školy by tomu určitě nebránilo.

7. Měla by podle Vás být terénní výuka součástí hodin zeměpisu?

Respondent odpověděl, že v ideálním případě by podle něj bylo vhodné organizovat zeměpisně či alespoň přírodovědně zaměřený kurz alespoň jednou za rok. Především z časových důvodů ale podle něj nelze výrazně reálnou frekvenci exkurzí zvýšit.

8. Jaká doporučení byste dal budoucím učitelům v souvislosti s terénní výukou?

Respondent odpověděl, že je důležité, aby měli sami učitelé o zpestření výuky zájem, a domnívá se, že žáci to většinou uvítají.

Žáci, první skupina: 4 žáci 4. ročníku

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Žáci odpověděli, že si představí les, přírodu, geologii, ale také výuku v zahraničí.

1. Probíhá u vás někdy v rámci zeměpisu výuka v terénu? V jaké podobě a jak často?

Žáci odpověděli, že mají v druhém ročníku zeměpisno-dějepisnou exkurzi. Popsali, že v rámci ní navštívili okolí Třebíče. Tato exkurze dle nich trvala přibližně čtyři dny. Uvedli, že během ní absolvovali například prohlídky památek nebo vytvářeli myšlenkové mapy území, či měli jiné samostatné práce.

2. V čem vidíte hlavní pozitiva výuky v terénu?

Žáci odpověděli, že si díky ní podrobně zapamatují to prostředí, ve kterém se nacházeli. Informace, které se dozvěděli, si také prý lépe spojili s lokalitou, ve které se přímo pohybovali. Dodali, že se také během exkurze dozvěděli i méně obvyklé informace než během výuky ve škole. V poslední řadě také zmínili, že během výuky v terénu dochází k oživení výuky.

3. Je pro vás terénní výuka v něčem zábavnější než ve školních lavicích?

Žáci odpověděli, že je to především díky zmíněnému oživení a nevšednosti výuky.

4. Ovlivňuje nějak výuka v terénu to, kolik si toho zapamatujete?

Žáci odpověděli, že to má velký vliv na to, na jak dlouho si informace zapamatují. Uvedli, že jim ovšem připadá, že během terénní výuky nestihnou probrat tolik učiva, zvláště v porovnání s intenzivní výukou ve škole. Faktem ale podle nich je, že tomu, co v terénu probírají, se věnují hodně podrobně: „*Je určitě pravda, že se toho na exkurzi stihne probrat mnohem méně, než kolik bychom toto udělali ve škole. Ale ta místa, kde jsme byli, co jsme tam viděli nebo dělali, si zapamatujeme mnohem podrobněji a asi napořád. Z toho, co se učíme ve škole, často většinu zapomenou.*“

5. Všimáte si i nějakých jiných rozdílů během výuky kromě změny prostředí?

Žáci odpověděli, že během exkurze pocít'ují uvolněnější atmosféru. Také se během ní přirozeně posiluje komunikace mezi žáky. Také si údajně z terénní výuky odnášeli mnohé další zážitky, což vnímají jako bonus. Chválili také to, když učivo z exkurze má návaznost na hodiny ve škole.

6. Jaká jsou podle vás negativa terénní výuky?

Žáci odpověděli, že jim terénní výuka připadá méně intenzivní ve smyslu množství probraných informací. Uvedli, že také vnímají jako možný problém výkyvy počasí, které sice jde zčásti předvídat, ale ne vždy se tomu úplně předejde. Další komplikací podle nich může být také ubytování, a to, když není v příliš kvalitním stavu nebo je poměrně daleko od lokality, kterou studují. Naposled prý za den ušli i 20 km, což už jim připadalo poměrně únavné. Pokud by to byl učitel schopn zařídit jinak, bylo by to podle nich pro další ročníky příjemnější.

7. Změnili byste něco na terénní výuce, se kterou jste se setkali?

Žáci odpověděli, že by se zaměřili na zlepšení ubytování. Jinak ale tvrdili, že byli s exkurzí spokojeni.

8. Měla by být podle vás terénní výuka součástí hodin zeměpisu? Případně jak často?

Žáci odpověděli, že by podle nich výuka v terénu měla být součástí hodin zeměpisu alespoň jednou ročně, pokud by se jednalo o výjezdovou formu. Podotkli ovšem, že by uvítali i výuku, která by byla zařazená přímo do okolí školy, tudíž by se dala stihnout i během vyučovací hodiny. Takovou výuku by podle jejich výpovědi zažívali rádi i častěji než jednou ročně, ale v současném stavu není na jejich škole využívána téměř vůbec.

9. Může terénní výuka nějak ovlivnit váš zájem o zeměpis?

Žáci odpověděli, že nejspíše může, ovšem záleží na jejím provedení a konkrétním místě konání terénní výuky.

10. Napadnou vás nějaké lokality nebo instituce, které byste chtěli v rámci výuky zeměpisu navštívit?

Žáci odpověděli, že by uvítali návštěvy památek UNESCO a další prvky spojené s kulturním dědictvím. Zmínili i více konkrétních lokalit v Praze, které by chtěli během výuky zeměpisu poznat, a to například Prokopské údolí, Divokou Šárku, Barrandovské skály. Ze vzdálenějších lokalit by je lákalo například České Švýcarsko nebo propast Macocha.

Gymnázium B

Nachází se v Praze.

Učitel zeměpisu a biologie, 48 let, 15 let praxe na současné škole

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Respondent odpověděl, že si vzpomene především na to, jak se v době jeho školní docházky chodilo do okolí školy s buzolami a pracovalo se s mapou a orientací v prostoru.

1. Jaké formy terénního vyučování využíváte a jak často?

Respondent odpověděl, že na jejich škole je každým rokem pořádaný geologický kurz, který je pořádán namísto samostatného předmětu geologie na konci prvních ročníků a má velmi blízké vazby s geografii a biologií. Respondent uvedl, že kurz nahrazuje výuku celého předmětu geologie, tudíž je k jeho zakončení potřeba pololetní známka, která se skládá z dílčích testů během kurzu. Exkurze dle jeho výpovědi trvá pět dní a každý den se konají buď přednášky nebo se vyjíždí od školy do konkrétních lokalit. Na posledním kurzu byla podle něj využita oblast Berouna, ale v předchozích letech navštívili také západní Čechy nebo Český Ráj. Respondent uvedl, že každý žák na exkurzi buď pracuje samostatně, nebo jsou zde úkoly, během kterých je ročník rozdělený do skupin. Dodal také, že během výuky bývá využito externích lektorů a žáci si vyplňují pracovní listy nebo mají praktickou činnost – například si za pomoci geologických kladívek opracovávají vlastní horniny.

2. Jaké činnosti a aktivity v rámci terénní výuky zařazujete?

Odpověď byla zodpovězena v rámci otázky 1.

3. Jaké lokality či typy krajiny během terénní výuky navštěvujete?

Odpověď byla zodpovězena v rámci otázky 1.

4. Využíváte při terénní výuce možnost integrace s jinými předměty?

Respondent odpověděl, že je využito úzkých souvislostí právě s předmětem geografie. Doložil to například tím, že se žáci během výuky seznamují s vnitřními a vnějšími činiteli reliéfu. Také jsou na exkurzi podle něj kapitoly týkající se mineralogie a petrologie, která je pro změnu poměrně blízká biologii.

5. Spolupracujete s nějakými mimoškolními vzdělávacími institucemi na organizaci terénní výuky, případně s jakými?

Respondent odpověděl, že navštěvují například Geofyzikální či Biofyzikální ústavy Akademie věd České republiky, jezdí do Chlupáčova muzea historie Země a do blízkého Geologického parku Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy.

6. Jaká vnímáte hlavní pozitiva vyučování v terénu oproti vyučování ve školní třídě?

Respondent odpověděl, že výhodou je především to, že žáci vše přímo vidí, cokoli si osahají a výuka je díky tomu názornější. Dodal, že to také může být příjemným zpestřením výuky i pro učitele.

7. Máte zpětnou vazbu k terénní výuce ze strany žáků?

Respondent odpověděl, že si je vědom toho, že mnohým žákům nevyhovuje velké množství nového učiva probraného během exkurze. Také prý často negativně vnímají nutnost a množství testů během kurzu. Zmínil také, že to, jestli žáky předmět výuky nadchne pak záleží především na konkrétních postojích a zájmech žáka.

8. Co naopak vnímáte jako negativa terénního vyučování?

Respondent odpověděl, že největším nedostatkem je především pracnost organizace kurzu, to znamená samotné plánování a příprava náplně kurzu, dohoda mezi učiteli a lektory, zařízení zázemí akce. Také je zde podle něj nutná větší opatrnost a dohled nad žáky a rostoucí zodpovědnost. Problémem dle něj může být také počasí.

9. Do jaké míry ovlivňují zařazení terénní výuky časové a organizační aspekty?

Respondent odpověděl, že je každý den exkurze je využíváno autobusové dopravy, a ta s sebou přináší i časovou ztrátu. Jinak v souvislosti s průběhem výuky dalších předmětů ve škole je podle něj zapotřebí, aby se látka a učivo před kurzem a po něm zhustilo a musí se ho tedy během vyučovacích hodin stihnout více, což může být nepříjemné jak pro učitele, tak pro žáky kvůli většímu návalu látky. Zvláště učitelé předmětů, které s kurzem nesouvisí, bývají v postojích proti pořádání delších exkurzí, které do běžné výuky zasahují. Komplikovanost společné domluvy mezi učiteli je podle respondenta jedním z hlavních důvodů, proč je v rámci jednoho předmětu omezené pořádání podobných kurzů.

10. Jak velkou roli sehrávají administrativní požadavky a bezpečnost žáků?

Respondent odpověděl, že zvýšená zodpovědnost za zdraví žáků určitě může být pro mnohé učitele odrazujícím činitelem. Administrativu jako zásadní problém nevnímal.

11. Měla by podle Vás být terénní výuka součástí hodin zeměpisu?

Respondent odpověděl, že užitečná by určitě byla výuka práce s GPS v terénu, i když dnes v tomto směru považuje mnoho studentů za velmi zdatné. Dále by se podle něj například mohla promítnout práce s mapou během orientačního běhu v rámci výuky tělocviku nebo i jinak během sportovních kurzů. Takové zařazení zeměpisných dovedností by podle respondenta mělo určitě také přínos.

12. Jaká doporučení byste dal budoucím učitelům v souvislosti s terénní výukou?

Respondent odpověděl, že by toho učitelé neměli dělat příliš nad svoje schopnosti, protože zvláště začínající učitelé mají tendenci klást toho na sebe „moc“. Podle respondenta by se tedy měli řídit heslem „méně je někdy více“ a pokládat na sebe uměřené množství úkolů.

Žáci, první skupina: 5 žáků 2. ročníku čtyřletého gymnázia

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Žáci odpověděli, že si představí práci s mapou, vycházky v rámci vyučovací hodiny, přednášky během geokurzu a měření za pomoci přístrojů.

1. Probíhá u vás někdy v rámci zeměpisu výuka v terénu? V jaké podobě a jak často?

Žáci odpověděli, že měli geologickou exkurzi v prvním ročníku, která trvala pět dní a odjíždělo se každý den přímo od školy. Ročníky podle nich jezdí dohromady, je to tedy přibližně 90 žáků. Během této výuky dle jejich výpovědi navštívili například geologický institut, na kterém probíhaly přednášky. Také uvedli, že zavítali do lomu, kde si ukázali a vyzkoušeli praktické geologické úkony s využitím kladívek a také si mohli nalézt vlastní zkameněliny trilobitů.

2. V čem vidíte hlavní pozitiva výuky v terénu?

Žáci odpověděli, že je to zábavnější, než kdyby stejná výuka probíhala jen ve škole a také je to názornější a mohou si úkoly prakticky vyzkoušet.

3. Je pro vás terénní výuka v něčem zábavnější než ve školních lavicích?

Žáci odpověděli, že zábavné to může být v tom, že je to také ukázka do běžného života. Dále zmínili, že pokud k předmětu geologie má nějaký žák pozitivní vztah, tak ho exkurze nadchne. Nicméně jako nedostatek shledali to, že geologie reálně baví velmi malou část žáků, a to dokonce odhadovali na 2 žáky ze všech účastníků exkurze.

4. Ovlivňuje nějak výuka v terénu to, kolik si toho zapamatujete?

Žáci odpověděli, že je to názornější než kdyby se druhy hornin a kamenů učili jen z učebnice, a proto si toho zvládnout zapamatovat více.

5. Všimáte si i nějakých jiných rozdílů během výuky kromě změny prostředí?

Žáci odpověděli, že je během exkurze uvolněnější atmosféra, je poněkud potlačena autorita učitele, což vnímají jako pozitivum. Také podle nich probíhá výuka přirozeněji než pasivně ve školních lavicích.

6. Jaká jsou podle vás negativa terénní výuky?

Žáci odpověděli, že výuka byla během exkurze příliš intenzivní a učivo nesouviselo s další výukou ve škole. Množství nové látky vnímali doslovně jako přehnané. To by podle nich mohlo být vyřešeno rozložením kurzu v průběhu roku. V takovém případě by ale dle jejich názoru mohlo být problémem dojíždění a to, že by učivo mohli mezi leklemi průběžně zapomenout. Také zmínili, že kvůli tomu, že to mnohé žáky nebaví, tak často nedávali příliš pozor a nevěnovali se výuce.

7. Změnili byste něco na terénní výuce, se kterou jste se setkali?

Žáci odpověděli, že by jim vyhovovalo zapracování na organizaci kurzu: „*Geologická exkurze se u nás dělá stejně už hodně let. Za tu dobu už mohly být vychtané všechny nedostatky a výuka by mohla být více přiměřená. Jenže se nic příliš nemění, a to je škoda.*“ Často se totiž žáci

údajně více věnovali požadavkům na zvládnutí testů a získání známky než tomu, aby jim kurz něco „dal“. Jako návrhy na změnu dávali například zpracovávání více projektů ve skupinách během kurzu a celkově aby známka byla výsledkem nějakých úkolů spíše než testů. To by podle nich mohlo i přispět k tomu, že by se žáci věnovali více tomu, čemu mají.

8. Měla by být podle vás terénní výuka součástí hodin zeměpisu? Případně jak často?

Žáci odpověděli, že by během zeměpisu mohla být zařazena i praktická část výuky, kde by se učili měřit s přístroji a poznávali geografické prvky přímo v reálném prostředí. K tomu by podle nich byly ale vhodnější jednorázové vycházky do okolí školy. V takové formě by jim přišlo vhodné pořádání cvičení přibližně jednou za tři týdny až měsíc.

9. Může terénní výuka nějak ovlivnit váš zájem o zeměpis?

Žáci odpověděli, že to, že by viděli využitelnost informací získaných ve škole v propojení s reálným světem a životem, by mohlo přispět k tomu, že by se začali o zeměpis více zajímat.

10. Napadnou vás nějaké lokality nebo instituce, které byste chtěli v rámci výuky zeměpisu navštívit?

Žáci odpověděli, že by během výuky zeměpisu mohli navštívit například Ministerstvo zemědělství, ale také lokality nacházející se mimo Prahu – například území CHKO, NP nebo památky UNESCO. Zájem by měli také obecně o místa, kam se běžně nedostanou. Také by se podle jejich výpovědi mohli více učit pracovat s mapami ve venkovním prostředí. Podotkli, že během exkurzí by chtěli, aby to bylo užitečné, a ne pouze pro zábavu.

Žáci, druhá skupina: 6 žáků 2. ročníku čtyřletého gymnázia

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Žáci odpověděli, že si představí orientaci v mapě a výzkum půd. Tato skupinka také řekla, že terénní výuku přímo v zeměpise zažili jen minimálně, a to i na základní škole, a že ji tedy příliš neznají.

1. Probíhá u vás někdy v rámci zeměpisu výuka v terénu? V jaké podobě a jak často?

Žáci odpověděli, že měli pětidenní geologickou exkurzi, během které vyjízděli každý den od školy. Dále odpověděli, že během tohoto kurzu navštívili například lom v Berouně, Geologický ústav, Chlupáčovo muzeum historie Země, geopark, a také kino. Výuka během tohoto týdne podle nich probíhala formou různých přednášek, praktických cvičení a často pracovali s pracovními listy.

2. V čem vidíte hlavní pozitiva výuky v terénu?

Žáci odpověděli, že jako výhodu vnímají především to, že vše osobně vidí, také si uvědomí praktické využití získaných dovedností. Jako příjemné shledali také nevšední zážitky, které se s výukou v terénu pojí. Také zmínili, že kvůli předešlým důvodům si z toho také více zapamatují.

3. Je pro vás terénní výuka v něčem zábavnější než ve školních lavicích?

Žáci odpověděli, že je to zábavné především kvůli změně prostředí výuky.

4. Ovlivňuje nějak výuka v terénu to, kolik si toho zapamatujete?

Žáci odpověděli, že záleží hlavně na konkrétním provedení terénní výuky. Uvedli, že například v rámci jejich geologické exkurze vnímají množství nových informací jako příliš velké. Proto takovou výuku neshledávali dostatečně efektivní, protože nával informací stejně během kurzu nezvládnou dlouhodobě pojmout. Také podle jejich výpovědi výuka nenavazuje na učivo ve škole, což vede k tomu, že poznatky nabitě během exkurze můžou dříve zapomínat.

5. Všímate si i nějakých jiných rozdílů během výuky kromě změny prostředí?

Žáci odpověděli, že taková výuka podle nich upevňuje kolektiv, protože je během ní i prostor na vzájemnou komunikaci a spolupráci mezi žáky.

6. Jaká jsou podle vás negativa terénní výuky?

Žáci odpověděli, že forma, kterou byla vykonávána terénní výuka na jejich škole, byla pro ně velmi stresující. Zmínili, že byl ze strany učitelů kladen příliš velký důraz na závěrečné a výstupní testy. Z toho důvodu se během výuky údajně soustředili převážně na zkoušení, než aby si odnesli z hodin třeba prožitky a zkušenosti.

7. Změnili byste něco na terénní výuce, se kterou jste se setkali?

Žáci odpověděli, že by pro exkurzi doporučovali učitelům vytvořit nějaké výukové materiály, jako například prezentace, skripta nebo poznámky. Dostupné podklady na závěrečné testy by podle jejich názoru zmírnily stres z výuky a tím by se vytvořilo příjemnější a podnětnější prostředí během výuky na kurzu.

8. Měla by být podle vás terénní výuka součástí hodin zeměpisu? Případně jak často?

Žáci odpověděli, že by mohla být například formou výletu do přírody (klidně se vzdělávacími cíli) a byli by rádi za frekvenci takové výuky například jednou za měsíc.

9. Může terénní výuka nějak ovlivnit váš zájem o zeměpis?

Žáci nedokázali otázku zodpovědět.

10. Napadnou vás nějaké lokality nebo instituce, které byste chtěli v rámci výuky zeměpisu navštívit?

Žáci odpověděli, že v rámci výuky uvítali více výletů a exkurzí do přírody, protože na gymnáziu již nejsou běžné školní výlety, a myslí si, že by se tyto kurzy měly sloužit i vzdělávacím cílům. Uvedli, že by rádi navštívili například národní parky, Národního zemědělské muzeum či častěji využívali veřejné výstav a expozice ve výuce (kupříkladu v souvislosti s poznáním jiných kultur).

Střední průmyslová škola

Nachází se v Praze.

Učitel zeměpisu a základů přírodovědy, 28 let, 4 roky praxe, 2 roky na současné škole

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Respondent odpověděl, že si představí ověření předem získaných poznatků v praxi, práci žáků, sběr a hodnocení dat, pozorování, schopnost predikce a dovednost analyzování, přemýšlení a rozhodování v prostoru, komplexní pojetí geografie pro rozvoj a ochranu území.

1. Jaké formy terénního vyučování využíváte a jak často?

Respondent odpověděl, že v rámci odborné geodézie (která však není součástí hodin zeměpisu) se žáci pravidelně účastní denních a týdenních praxí v terénu, a to jak v blízkém okolí školy, tak v neznámém prostředí. V rámci zeměpisu dle jeho výpovědi absolvují terénní výuku méně často, ale využívají taktéž okolí školy, nebo například kompostárnu na Vyšehradě v Praze. Uvedl, že pro žáky prvního ročníku je pořádána také vícedenní zeměpisná exkurze v oblasti Jáchymova.

2. Jaké činnosti a aktivity v rámci terénní výuky zařazujete?

Respondent odpověděl, že v rámci terénní výuky geografie chce žáky především aktivně zapojovat, dostávají proto různé úkoly – například v muzeu, kde žáci rozdělení do skupin mají za úkol porovnávat různé jevy. Respondent rovněž uvedl, že si žáci mají výuku dokumentovat fotografiemi a poznámkami, večer si výstupy prezentují. Zmínil, že tedy využívají metodu pozorování, dále skupinovou práci (například při návrhu naučných stezek), diskuzi a celkově je posilována komunikace se studenty. Respondent také dodal, že žáky na terénní výuku připravuje úvodními přednáškami ve škole.

3. Jaké lokality či typy krajiny během terénní výuky navštěvujete?

Odpověď byla zodpovězena v rámci otázky 1.

4. Spolupracujete s nějakými mimoškolními vzdělávacími institucemi na organizaci terénní výuky, případně s jakými?

Otázka byla zodpovězena v rámci otázek 1 a 2.

5. Jaká vnímáte hlavní pozitiva vyučování v terénu oproti vyučování ve školní třídě?

Respondent odpověděl, že výhoda podle něj tkví především v tom, že žáci přímo vidí to, o čem se učí, mohou si vše osahat a prakticky vyzkoušet.

6. Máte zpětnou vazbu k terénní výuce ze strany žáků?

Respondent odpověděl, že z jeho pohledu žáci mají o terénní výuku zájem.

7. Co naopak vnímáte jako negativa terénního vyučování?

Respondent odpověděl, že hlavním problémem je byrokracie, odpovědnost za žáky, a také nutnost správně vyplněných dokumentů. Dále je podle něj nutný uměřený finanční plán. Jako další komplikace uvedl také samotné potenciálně problematické chování žáků a nutnost důkladného naplánování.

8. Do jaké míry ovlivňují zařazení terénní výuky časové a organizační aspekty?

Respondent odpověděl, že terénní výuka určitě může mnohé učitele odrazovat kvůli časové náročnosti, a také z toho důvodu, že plný čas účasti na delších exkurzích mimo školu není vyučujícím proplácen a je zde dle jeho názoru také mnohem větší zodpovědnost za žáky

9. Jak velkou roli sehrávají administrativní požadavky a bezpečnost žáků?

Odpověď byla zodpovězena v rámci otázky 8.

10. Jaká doporučení byste dal budoucím učitelům v souvislosti s terénní výukou?

Respondent odpověděl, že se budoucí učitelé nemají nechat odradit od terénní výuky prvními komplikacemi, se kterými se podle něj velmi pravděpodobně setkají. Dále tvrdil, že nutností je pro ně mít vlastní zájem o předmět. Také je podle respondenta důležitá znalost prostředí výuky a její důkladná příprava. Je vhodné přizpůsobit si výuku svým potřebám. Také je nezbytné seznámit žáky s účely a pravidly výuky v terénu a pracovat na vzájemné důvěře. Tuto část výpovědi uzavírá tím, že učitel by měl být připravený na všechno, protože se může cokoli přihodit (včetně zdravotních komplikací, úrazů či alergických reakcí) a pak musí pohotově jednat.

Žáci, první skupina: 8 žáků 2. A ročníku

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Žáci odpověděli, že si představí především výlet, který souvisí se zeměpisem.

1. Probíhá u vás někdy v rámci zeměpisu výuka v terénu? V jaké podobě a jak často?

Žáci odpověděli, že se setkávají s terénní výukou přibližně 2–3 x ročně, a to spíše v podobě vícedenní terénní výuky s výjezdem. V rámci oborových praxí dle výpovědí mají výuku v terénu často (několikrát za měsíc), ale ty nejsou v rámci oboru zeměpisu.

2. Může terénní výuka ovlivnit váš zájem o zeměpis?

Žáci odpověděli, že ano a většinou spíše pozitivně.

3. V čem vidíte hlavní pozitiva výuky v terénu?

Žáci odpověděli, že jim vyhovuje především názornost a konkrétnost poznatků během výuky v terénu, a také to, že mohou vše vidět na vlastní oči (ne pouze zprostředkovaně z fotografií či obrázků). Odpověděli také, že názornost může napomoci i lepšímu pochopení učiva. Dále zmínili jako výhodu, že se mohou osobně setkat s různými specialisty a odborníky, v poslední řadě uvedli také příjemné chování učitele a jeho osobnější přístup.

4. V čem je pro vás vyučování v terénu zábavnější než ve školních lavicích?

Žáci odpověděli, že jim vyhovuje to, když se můžou sami aktivně zapojit do výuky. V té souvislosti vypověděli, že jsou rádi za program, ve kterém mají sami za úkol pracovat, než aby pouze pasivně poslouchali výklad.

5. Máte pocit, že si z hodin v rámci terénní výuky více zapamatujete?

Žáci odpověděli, že určitě ano, a také, že si to zapamatují spolehlivěji a dlouhodoběji právě díky názornosti terénní výuky.

6. Co vás může na terénní výuce inspirovat do běžného života?

Žáci odpověděli, že se můžou naučit používat různé přístroje a metody, které využijí i dále v budoucím studijním i profesním životě.

7. Jaká jsou z vašeho pohledu negativa terénní výuky?

Žáci odpověděli, že nenacházejí mnoho negativ na terénní výuce. Dodali však, že je během výuky v terénu je může jejich pozornost odvádět mnoho dalších podnětů.

8. Co byste na terénní výuce, se kterou máte zkušenost, změnili?

Žáci odpověděli, že by rádi měli terénní výuku i častěji než nyní především díky již uvedeným pozitivním aspektům, a to zvláště díky ozvláštňení běžných vyučovacích hodin. Dodali, že by také rádi při terénní výuce využívali více okolí školy.

9. Měla by podle Vás být terénní výuka součástí hodin zeměpisu a jak často?

Žáci odpověděli jednoznačně, že by terénní výuka určitě neměla být v zeměpisu vynechávána úplně. Většina z nich by podle jejich výpovědi uvítala terénní výuku alespoň jedenkrát za dva měsíce.

10. Napadnou Vás určité lokality nebo mimoškolní vzdělávací instituce, které byste chtěli v rámci terénní výuky navštívit?

Žáci odpověděli, že by se rádi vrátili na místo terénního cvičení v Jáchymově, poněvadž se jim celá tato zkušenost velmi líbila. Dále by dle jejich výpovědi rádi navštívili CHKO – například Brdy. Dodali ovšem, že je podle nich důležité, aby nebyla opomíjena také kulturní či městská krajina. Jako instituce, které by chtěli navštívit, zmínili konkrétně mapové sbírky.

Žáci, druhá skupina: 10 žáků 1. A ročníku

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Žáci odpověděli, že si představí především venkovní práce (spojené s výukou zeměpisu), vnímání struktury a tvarů reliéfu, celkově podrobnější uvědomování si svého okolí, a nakonec odborná měření.

1. Probíhá u vás někdy v rámci zeměpisu výuka v terénu? V jaké podobě a jak často?

Žáci odpověděli, že se setkávají s terénní výukou v hodinách zeměpisu přibližně 1 – 2 ročně, a to ve spíše v podobě vícedenního cvičení. Dále vypověděli, že v rámci jednotlivých vyučovacích hodin terénní výuka využívána obvykle není.

2. Může terénní výuka ovlivnit váš zájem o zeměpis?

Žáci odpověděli, že ano, a to především díky lepší představě studovaných objektů a jevů, a tedy i lepší názornosti a propojení znalostí ze školy se skutečností.

3. V čem vidíte hlavní pozitiva výuky v terénu?

Žáci odpověděli, že jim přijde celkově taková výuka zábavnější, a tví to podle nich především ve změně prostředí, než ve kterém se obvykle pohybují, a také v zažívají neobvyklých aktivit. Zmínili také právě to, že jim vyhovuje být i fyzicky aktivně zapojeni – už například formou vycházky. Také dle jejich výpovědi oceňují, že si mohou činnosti osobně vyzkoušet.

4. V čem je pro vás vyučování v terénu zábavnější než ve školních lavicích?

Žáci odpověděli, že je to především díky možnosti vnímat jevy a předměty více smysly (zrakem, hmatem), dále je to podle nich oživení a doplnění běžných vyučovacích hodin, a vyhovují jim ukázky na konkrétních příkladech.

5. Máte pocit, že si z hodin v rámci terénní výuky více zapamatujete?

Žáci odpověděli, že určitě ano a získané poznatky jsou trvalejší.

6. Co vás může na terénní výuce inspirovat do běžného života?

Žáci odpověděli, že to přispěje k dovednosti nazírat na jevy a objekty ve svém okolí i ze zeměpisné perspektivy.

7. Jaká jsou z vašeho pohledu negativa terénní výuky?

Žáci odpověděli, že je to především v nepředvídatelnosti a riziku nepřízně počasí. Dále zmínili domněnku, že se v terénu nestihne odpřednášet tolik informací, jako ve stabilním prostředí školní třídy. Podotkli také, že se kvůli spoustě jiným podnětům můžou hůře soustředit na předmět studia v rámci terénní výuky.

8. Co byste na terénní výuce, se kterou máte zkušenost, změnili?

Žáci odpověděli, že by rádi využívali během terénní výuky skupinové aktivity. Dále zmínili, že by se celkově rádi aktivně podíleli na procesu vzdělávání, a z tohoto důvodu by také zkrátily přednes učitele v rámci terénních cvičení, protože se to pak podle nich velmi přibližuje klasické výuce ve škole.

9. Měla by podle Vás být terénní výuka součástí hodin zeměpisu a jak často?

Žáci odpověděli, že by podle nich měla být v libovolné podobě alespoň jedenkrát za měsíc.

10. Napadnou Vás určité lokality nebo mimoškolní vzdělávací instituce, které byste chtěli v rámci terénní výuky navštívit?

Žáci odpověděli, že by rádi navštívili CHKO, NP. Zmínili, že by ocenili také terénní výuku v horském prostředí, ale také v kulturních krajinách či městech, již například v Praze. Kromě předešlého zmínili také jako další alternativu muzea.

Žáci, třetí skupina: 10 žáků 1. A ročníku

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Žáci poznamenali několik činností, především: průzkum prostředí, experimenty v rámci terénní výuky, sběr dat, názornou ukázkou. Nakonec zmínili také nutnost dopravy na místo konání terénní výuky.

1. Probíhá u vás někdy v rámci zeměpisu výuka v terénu? V jaké podobě a jak často?

Žáci odpověděli, že v rámci oborových praxích využívají výuku v terénu běžně, nicméně přímo v oboru zeměpisu využívají terénní výuku méně, přibližně jednou ročně.

2. Může terénní výuka ovlivnit váš zájem o zeměpis?

Žáci odpověděli, že ano, v pozitivní vazbě, odpověď dále nerozvíjeli.

3. V čem vidíte hlavní pozitiva výuky v terénu?

Žáci odpověděli, že je taková výuka celkově více baví, především díky zajímavé náplni terénních cvičení (například návštěvou těžební štol). Zmínili, že se během nich dozví širší spektrum informací a pozitivně hodnotili také možnost propojení s dalšími obory (například s biologií). Uvedli, že oceňují především to, že nesedí pasivně v lavicích. Dodali, že v terénu také pociťují fungování komunikace mezi spolužáky, ale i s učitelem, dokážou lépe spolupracovat, a také, že se lépe soustředí.

4. V čem je pro vás vyučování v terénu zábavnější než ve školních lavicích?

Žáci odpověděli, že to je především díky vnímání objektů studia vlastníma očima. Uvedli, že si velmi cení také pohybových aktivit při výuce v terénu, možnosti samostatně pracovat na zadaných úkolech, a nakonec ještě setkání s jevy, které v prostorách školní třídy vidět nemohou, maximálně prostřednictvím fotografií a obrázků.

5. Máte pocit, že si z hodin v rámci terénní výuky více zapamatujete?

Žáci odpověděli, že ano, a to i díky aktivnímu zapojení ve výuce a díky možnosti osobně provádět úkoly.

6. Co vás může na terénní výuce inspirovat do běžného života?

Žáci odpověděli, že mnohé informace mohou mít přesah do myšlení v každodenním životě, mohou dále získat podněty k výletům i ve volném čase a přemýšlet o objektech a jevech ve svém okolí širšími perspektivami.

7. Jaká jsou z vašeho pohledu negativa terénní výuky?

Žáci odpověděli, že se obávají například hmyzu (konkrétně klíšťat a vos), které mohou komplikovat hladký průběh terénní výuky. Dále podle nich hraje roli potenciální nepřízeň počasí (déšť, chlad v zimních měsících a přílišné horko v letních měsících), a nakonec se také obávají zranění a úrazů.

8. Co byste na terénní výuce, se kterou máte zkušenost, změnili?

Žáci odpověděli, že s terénní výukou zatím nemají tolik zkušeností, aby posoudili, co by případně změnili.

9. Měla by podle Vás být terénní výuka součástí hodin zeměpisu a jak často?

Žáci odpověděli, že by uvítali terénní výuku přibližně jednou za měsíc nebo každou pátou vyučovací hodinu. Celkově by byli nakloněni tomu, aby byla výuka v terénu častěji.

10. Napadnou Vás určité lokality nebo mimoškolní vzdělávací instituce, které byste chtěli v rámci terénní výuky navštívit?

Žáci odpověděli, že by rádi navštívili jiná města než Prahu (ve které se nachází jejich škola), a to například Brno, dále by uvítali exkurze do výrobních podniků, i velkých celostátně významných koncernů (jako například Škoda AUTO a. s. v Mladé Boleslavi), dále zámky a jiné historické památky v Česku, muzea s geografickou tematikou. Uvedli, že z přírodních krajiny by rádi navštívili CHKO a NP.

Žáci, čtvrtá skupina: 10 žáků 1. B ročníku

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Žáci odpověděli, že si představí především výzkum měst a jejich struktury, exkurze a výlety do přírodního prostředí.

1. Probíhá u vás někdy v rámci zeměpisu výuka v terénu? V jaké podobě a jak často?

Žáci odpověděli, že v rámci výuky zeměpisu nevyužívají terénní výuku pravidelně přibližně 1 – 2 krát za rok a to ve vícedenní formě organizace s výjezdem.

2. Může terénní výuka ovlivnit váš zájem o zeměpis?

Žáci odpověděli, že určitě taková výuka podnítlí zájem o zeměpis, a to především kvůli názornosti a využití skutečného světa.

3. V čem vidíte hlavní pozitiva výuky v terénu?

Žáci odpověděli, že hodnotí pozitivně pestrý i pohybově zaměřený program (již například doplněný vycházkou) Dále uvedli jako pozitivum lepší představu zkoumaných objektů a jevů, lepší pochopení a také zapamatování učiva.

4. V čem je pro vás vyučování v terénu zábavnější než ve školních lavicích?

Žáci odpověděli, že to tví především v jiné příjemnější atmosféře než ve známém prostředí školy, zmínili, že se v terénu cítí více zaujati pro předmět. Na rozdíl od předchozích skupin by však nepotlačovali ani výklad učitele či specialisty, ale zařadili by je společně s vlastní prací (jako například sběrem vzorků) přibližně v poměru půl na půl. Zároveň zmínili, že by v rámci terénní výuky chtěli využívat kombinace skupinové a individuální práce.

5. Máte pocit, že si z hodin v rámci terénní výuky více zapamatujete?

Žáci odpověděli, že si z výletů a exkurzí pamatují díky vlastní zkušenosti více a vybavují informace úspěšněji i po delší době.

6. Co vás může na terénní výuce inspirovat do běžného života?

Žáci odpověděli, že mnohé poznatky související s ekologickou výchovou, vztahem k ochraně životního prostředí, nakládání s odpadem, recyklaci apod., pozitivně ovlivňují jejich smýšlení i v každodenním životě.

7. Jaká jsou z vašeho pohledu negativa terénní výuky?

Žáci odpověděli, že je podle nich pravděpodobné, že se stihne menší množství učiva než v případě výuky ve třídě, také se obávají úrazů a nepřízně počasí. Zmínili také zajímavý fakt, že pokud by se setkávali s terénní výukou často a pravidelně (například každý týden), obávali by se toho, že by jim pak taková výuka přišla méně zajímavá.

8. Co byste na terénní výuce, se kterou máte zkušenost, změnili?

Žáci neodpověděli jednoznačně, co by na takové výuce změnili.

9. Měla by podle Vás být terénní výuka součástí hodin zeměpisu a jak často?

Žáci odpověděli, že určitě by v zeměpisu měla být terénní výuka součástí, a že by se jí chtěli věnovat několikrát v průběhu roku, maximálně však jednou za měsíc.

10. Napadnou Vás určité lokality nebo mimoškolní vzdělávací instituce, které byste chtěli v rámci terénní výuky navštívit?

Žáci odpověděli, že by rádi viděli kulturní ale i přírodní památky UNESCO, dále NP, CHKO (například Brdy), rádi by navštívili také jeskyně a další specifické prvky reliéfu, horské oblasti. Zmínili, že by rádi absolvovali exkurzi do jaderné elektrárny Dukovany, z kulturního hlediska by chtěli navštívit památník Terežín. V této souvislosti vyzdvihli svoji náklonnost integrované výuce napříč více předměty. Muzea a další mimoškolní vzdělávací instituce by využít ve výuce rovněž chtěli, nicméně zmínili svoji domněnku, že by je nemusely vždy tematicky dostatečně zaujmout.

Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy

Nachází se v Praze.

Studenti, první skupina, 3. ročník

Biologie se zaměřením na vzdělávání – Geografie se zaměřením na vzdělávání: 5 studentů

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Respondenti odpověděli, že si pod tím představují především výjezd se žáky do terénu, například do lesa, ale také městského terénu a kamkoliv jinam, vždy ale mimo školní třídu. Také odpověděli, že to souvisí s praktickým využitím učiva, jako například orientací a prací s mapou a jinými pomůckami.

1. Setkali jste se během svého studia na VŠ s nějakou formou terénního vyučování?

Respondenti odpověděli, že v rámci studia na Přírodovědecké fakultě se účastnili povinné geografické exkurze ve Svatém Janu pod Skalou, dále během běžné výuky navštívili vícekrát okolí budovy fakulty (např. blízký park Ztracenka) nebo absolvovali zimní procházku po Praze, která byla zaměřená na její bohatou historii, památky a archeologické nálezy. Dodali, že v rámci výuky biologie měli exkurze do vybraných vodních a terestrických ekosystémů.

2. Setkali jste se s terénní výukou na ZŠ nebo SŠ v pozici žáků?

Z odpovědí respondentů vyplynulo, že převážná část z nich nesetkala s klasickou terénní výukou v předešlém studiu téměř vůbec. Někteří údajně měli zeměpis zahrnutý v rámci jinak zaměřené či obecně přírodovědné exkurzi (např. v ekologické nebo biologické exkurzi), a to přibližně jednou za celé středoškolské studium. Dodali, že ve zmíněné biologické exkurzi byly například objasňovány geologické aspekty vývoje území apod. Podle jiných studentů byl zeměpis zahrnutý během sportovních kurzů (například jako orientace v mapě a práce s buzolou). Někteří studenti zažili jako mimoškolní výuku také například návštěvu planetária nebo se v rámci výuky účastnili filmového festivalu Jeden svět.

3. Pokud ano, inspirovaly Vás v něčem tyto zkušenosti do přípravy vlastního vyučování?

Respondenti, kteří absolvovali nějaký typ exkurzí, odpověděli, že by rádi navštěvovali během vlastní výuky podobné či stejné lokality. Nemůžou ale zatím předpokládat, na které škole budou v budoucnu učit a jaké budou jejich reálné možnosti.

4. Domníváte se, že by se mělo terénní výuce věnovat více prostoru i během studia?

Respondenti odpověděli, že v rámci studia mají na výběr dostatek volitelných terénních kurzů (jak v rámci geografie, tak i dalších oborů), nicméně v rámci studijního plánu učitelsky zaměřených oborů není podle nich na kurzy dostatečný prostor v kombinaci s dalšími předměty a zkouškami.

5. V čem vidíte hlavní pozitiva terénní výuky?

Respondenti odpověděli, že pozitiva tkví především v obohacení běžných vyučovacích hodin, praktickém vyzkoušení různých dovedností a aplikaci teoretických poznatků v praxi. Také zmínili jako pozitivum rozšíření obecného přehledu, a to, že se jedná o vhodnou motivaci, která souvisí s názorností a přiblížením obsahu učiva běžnému životu. Také považují podobnou formu výuky za oblíbenou u žáků z toho důvodu, že se dostanou ven ze školních lavic. Jeden student dodal, že to vnímá jako vhodnou příležitost pro expozici nového učiva – tedy přímo v prostředí terénu, poněvadž je zde interakce s reálným prostředím, což nazval také jako „moment objevu“. Ostatní souhlasili s tímto názorem, a dodali, že pak může mít takto prezentovaná látka silnější efekt na postoje žáků.

6. V čem vidíte hlavní negativa terénní výuky?

Respondenti odpověděli, že jako zásadní nedostatek vnímají časovou náročnost, finanční hledisko, větší nároky na odpovědnost za žáky a složitost přípravy kvalitní výuky v terénu. Také uvedli jako možný problém to, že se nebudou chtít takové výuky zúčastnit všichni žáci a že terénní výuka neobohatí všechny žáky stejně (což však samo o sobě podle nich nemusí být problémem). Nakonec dodali, že nemusí při výuce v terénu všichni žáci dostatečně dávat pozor.

7. Chtěli byste ve své praxi využívat terénní výuku a jakým způsobem, jak často?

Respondenti odpověděli, že ano, pokud budou pro terénní výuku organizační dispozice a podpora ze strany vedení školy. Zmínili, že časové komplikace by řešili například integrací mezi předměty. Dále ještě uvedli, že by chtěli pracovat s přímým okolím školy, jako například parkem, obchodními domy – poněvadž i zde si mohou žáci vyzkoušet kupříkladu dotazníkové šetření apod.

8. Hodláte ve své praxi zařazovat i vícedenní (výjezdová) terénní cvičení? Co by Vás k tomu motivovalo případně od toho odrazovalo?

Respondenti odpověděli, že se obávají, že k tomu nebude prostor a jedinou možností vidí v alternativě spolupráce s dalšími učiteli. Dodali, že tu však vnímají jako potenciálně problémovou, poněvadž to může mnohým učitelům narušit jejich vlastní učební program. Shodli se ovšem na tom, že neočekávají, že by k vícedenní terénní výuce byly na školách dispozice.

9. Jaké lokality či typy krajiny byste v rámci terénní výuky chtěli navštěvovat a proč?

Respondenti vyjmenovali některé konkrétní lokality, například: Krivoklátsko, České Švýcarsko, České Středohoří, centrum Prahy a města v obecném významu. Podotkli, že by se i v rámci přírodního prostředí zabývali sociálními aspekty, jako například rozmístěním obyvatelstva.

10. Uvažovali byste o spolupráci s mimoškolními vzdělávacími institucemi, případně s jakými?

Respondenti se shodli na potenciální spolupráci s Lesy České republiky, s. p., poněvadž podle nich pořádají vzdělávací akce pro školy i veřejnost a připravují naučné stezky. V této souvislosti

zmínili, že by pravděpodobně zkusili využít také centra lesní pedagogiky a centra ekologického vzdělávání. Nakonec zmínili ještě správy CHKO jako vhodné zdroje vzdělávacích přírodovědných programů.

Studenti, druhá skupina, 3. ročníky

Tělesná výchova a sport se zaměřením na vzdělávání – Geografie se zaměřením na vzdělávání (TVSGE): 3 studenti

Dějepis se zaměřením na vzdělávání – Geografie se zaměřením na vzdělávání (D-GEO): 1 student

Co si představíte, když se řekne „terénní výuka zeměpisu“?

Respondenti odpověděli, že si v souvislosti s terénní výukou představí následující pojmy: sranda, výlet, les, procházka, teambuilding, ven, exkurze.

1. Setkali jste se během svého studia na VŠ s nějakou formou terénního vyučování?

Respondenti oborové kombinace TVSGE odpověděli, že mají v rámci tělovýchovy v souvislosti s terénní výukou zeměpisu například orientační kurz, během něhož je zahrnuta práce s mapou a další aktivity v přírodě. Student druhé oborové kombinace D-GEO uvedl, že v případě dějepisu nemají během studia žádné kurzy, kde by se nějakým způsobem promítala geografie. Studenti obou studijních oborů se shodli, že mají tedy většinou část terénní výuky geografie ve společné části předmětů. Uvedli, že výuku terénu zažili například ve Svatém Janu pod Skalou nebo formou vycházek kolem školy nebo také jako vánoční procházku po Praze.

2. Setkali jste se s terénní výukou na ZŠ nebo SŠ v pozici žáků?

Většina respondentů odpověděla, že na středních školách se setkali s adaptačními kurzy, které byly však více zaměřené na teambuildingové aktivity a spolupráci než činnosti spojené s výukou odborných předmětů. Také někteří uvedli školy v přírodě, kde se jako žáci seznamovali s přírodními prvky a prostředím. Někteří měli během školní docházky na základní škole vycházky v okolí školy, kde probíhala především demonstrace druhů rostlin a hornin (kamenů). Jeden student také zmínil, že na gymnáziu absolvoval výlet do Prokopského údolí v Praze, kde si jako žáci mohli sami nalézt zkamenělinu trilobitů, a tuto exkurzi hodnotil velmi pozitivně.

3. Pokud ano, inspirovaly Vás v něčem tyto zkušenosti do přípravy vlastního vyučování?

Respondenti odpověděli, že inspirací do výuky zeměpisu pro ně byly spíše kurzy a lekce absolvované na vysoké škole, především kvůli plnému zaměření na obor geografie a také kvůli kvalitní organizaci. Přesto někteří uvedli, že pro ně v předešlém ani v současném studiu nebyla výuka v terénu příliš inspirativní.

4. Domníváte se, že by se mělo terénní výuce věnovat více prostoru i během studia?

Respondenti se shodli na názoru, že terénní výuka by měla být během výuky na vysoké škole zahrnuta mnohem častěji. Doložili to na příkladu výuky tělesné výchovy, poněvadž dříve byly lyžařské kurzy na univerzitě prováděné v délce dvou týdnů a dnes se pořádají pouze v délce kratší než jeden týden. Jako pravděpodobnou příčinu uvedli snahu úsporu financí. Zmínili, že stav terénní výuky v sekci geografie považují za lepší, ale celkově se domnívají, že by praktických venkovních a terénních cvičení mělo být v rámci studia na vysoké škole více.

5. V čem vidíte hlavní pozitiva terénní výuky?

Respondenti odpověděli, že výhodou je především to, že se třída i učitel dostanou ven – na vzduch. Zmínili, že také pokládají za výhodu, že to většinu žáků baví a líbí se jim výuka v neobvyklém prostředí. Jako další pozitivum uvedli to, že si to žáci lépe a hlouběji zapamatují výuku, především kvůli tomu, že si ji sami zažili a měli s ní osobní zkušenost. Jeden student byl ale toho názoru, že si z vlastní zkušenosti si všiml toho, že se žáci často mohou často věnovat jiným činnostem než výuce a nedávají pozor. Efektivita výuky se podle něj pak značně snižuje. Studenti se pak shodli na tom, že tomu může předcházet aktivizace žáků prostřednictvím různých úkolů.

6. V čem vidíte hlavní negativa terénní výuky?

Respondenti odpověděli, že je podle nich v první řadě nevýhodou to, že se během takové výuky stihne mnohem méně učiva. Naproti tomu však terénní výuku považují za intenzivnější v té oblasti, které je věnován prostor, což vnímají jako pozitivní. Jako další nedostatek uvedli zvláště časovou náročnost nejen samotné realizace, ale i příprav, a dále domluvu v prostředí školy (mezi kolegy učiteli a vedením), administrativu spojenou s terénní výukou a vyšší nároky na bezpečnost žáků a tím s tím související i větší zodpovědnost. Jako nejvíce limitující zdůraznili právě „papírování“ a nadměrný čas, který je s terénní výukou spojen.

7. Chtěli byste ve své praxi využívat terénní výuku a jakým způsobem, jak často?

Respondenti odpověděli, že by chtěli terénní výuku alespoň příležitostně využívat, ale obávají je především náročnosti (časové, organizační apod). Nedokázali zatím tedy upřesnit, jakými formami a jak často budou schopni terénní výuku zařadit.

8. Hodláte ve své praxi zařazovat i vícedenní (výjezdová) terénní cvičení? Co by Vás k tomu motivovalo případně od toho odrazovalo?

Respondenti se zde v odpovědích rozcházeli. Někteří poznamenali, že by terénní výuku na více dní organizovat chtěli nebo to alespoň hodlají vyzkoušet – pokud k tomu bude na dané škole prostor. Jiní však s jistotou odpověděli, že organizovat vícedenní terénní výuku nebudou chtít. Jako odrazující faktory uvedli především to, že je s tím spojeno hodně práce, a také to obnáší rizika z hlediska bezpečnosti a úrazů a nemusí to být dostatečně efektivní a účelné. Tito studenti také zmínili, že i přes veškerou snahu to nemusí nikdo ocenit – ani ze strany žáků nebo kolegů. Všichni studenti se však shodli na tom, že pokud by takovou výuku pořádal jiný učitel a požádal je o pomoc, tak by po ně nebyl problém mu vyhovět: „*Sám bych takovou exkurzi určitě pořádat nechtěl. Moje mamka je také učitelka a vím od ní, jak je to náročné i normálně a co všechno se*

může stát. Kdyby ale výjezd organizoval jiný učitel a mě jen požádal o výpomoc, tak bych mu vyhověl.“

9. Jaké lokality či typy krajiny byste v rámci terénní výuky chtěli navštěvovat a proč?

Respondenti odpověděli, že by využívali různé problémové lokality – jako například oblasti opuštěných továren, ale také například věznice. Jako přírodní prostředí vy chtěli využít lokalitu Šumavy. Také uvedli, že by velice rádi zařazovali výuku v prostředí Prahy, především pokud bude jejich budoucí působiště v hlavním městě, a konkrétně zmínili historické a turistická centra. V poslední řadě dodali pozitivní zkušenost s Planetáriem Praha, chtěli by využívat zdejších programů, i pokud by se jejich škola nacházela mimo Prahu.

10. Uvažovali byste o spolupráci s mimoškolními vzdělávacími institucemi, případně s jakými?

Otázka byla zodpovězena v rámci otázky 9.